

Učestalost i mišljenje adolescenata o konzumiranju alkohola

Paliska, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:914917>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Maja Paliska

UČESTALOST I MIŠLJENJE ADOLESCENATA O KONZUMIRANJU ALKOHOLA

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Maja Paliska

UČESTALOST I MIŠLJENJE ADOLESCENATA O KONZUMIRANJU ALKOHOLA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

Prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2024.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Maja Paliska

FREQUENCY AND OPINION OF ADOLESCENTS ON ALCOHOL CONSUMPTION

MASTER THESIS

Mentor:

Prof. Jasminka Zloković PhD

Rijeka, 2024

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: Učestalost i mišljenje adolescenata o konzumiranju alkohola te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni i adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Maja Paliska

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

SAŽETAK

Konsumacija alkohola među adolescentima predstavlja vodeći javnozdravstveni problem u Republici Hrvatskoj. Važno je uzeti u obzir kako veliki udio mladih alkohol smatra dostupnim što predstavlja značajni čimbenik za prekomjernu konzumaciju alkohola među mladima. Unatoč popriličnoj informiranost većine mladih o negativnim posljedicama alkohola, prisutna je učestala pojava različitih posljedica štetnih po zdravlje uzrokovanih prekomjernom konzumacijom alkohola. Stoga, uloga je odgoja i obrazovanja od izuzetne važnosti za razvijanje zdravog životnog stila među mladima i suzbijanje loših životnih navika. Cilj ovog rada bio je ispitati učestalost i mišljenja adolescenata o konzumiranju alkohola. Provedeno je anketno istraživanje među učenicima prvih i četvrtih razreda dvaju srednjih škola u gradu Puli te su prikupljeni podaci o navikama i učestalosti konzumacije alkohola među istima te njihovo mišljenje o dostupnosti alkohola i načinima suzbijanja prekomjerne konzumacije alkohola među mladima. Rezultati pokazuju kako više od 70% učenika prvih i četvrtih razreda konzumira alkohol te njih gotovo 70% alkohol procjenjuje uglavnom ili u potpunosti dostupnim. Pojavnost posljedica konzumacije alkohola doseže čak 60% među ispitanim učenicima, a isti najčešće zauzimaju stavove o alkoholnoj politici koji podržavaju kontrolu.

Ključne riječi:

adolescenti, konzumacija alkohola među adolescentima, alkohol

SUMMARY

Alcohol consumption among adolescents is a leading public health problem in the Republic of Croatia. It is important to take into account that a large proportion of young people consider alcohol available, which is a significant factor for excessive alcohol consumption among young people. Nevertheless, a large proportion of young people are familiar with the negative consequences of alcohol, despite the frequent appearance of various consequences of alcohol consumption. Therefore, the role of education is extremely important for developing a healthy lifestyle among young people and combating bad lifestyle habits. The aim of this work was to examine the frequency and opinions of adolescents about alcohol consumption. A survey was conducted among students of the first and fourth grades of two high schools in the city of Pula, and data was collected on the habits and frequency of alcohol consumption among them, as well as their opinion on ways to suppress excessive alcohol consumption among young people. The results show that more than 70% of first- and fourth-grade students consume alcohol, and almost 70% of them consider alcohol to be mostly or completely available. The occurrence of the consequences of alcohol consumption reaches as much as 60% among all students, and students most often take positions on alcohol policy that support control.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Pojam i definiranje adolescencije	3
3. Konzumacija alkohola među adolescentima	7
3.1. Prva konzumacija alkohola	7
3.2. Učestalost konzumiranja alkohola među adolescentima	8
3.3. Razlozi konzumiranja alkohola	11
3.4. Čimbenici konzumacije alkohola	13
3.5. Mišljenje adolescenata o alkoholu	15
3.6. Posljedice konzumiranja alkohola	18
4. Uloga odgoja i obrazovanja u prevenciji konzumiranja alkohola među mladima	22
5. Metodologija istraživanja	26
5.1. Problem istraživanja	26
5.2. Istraživačko pitanje	26
5.3. Cilj istraživanja i specifični istraživački ciljevi	26
5.4. Uzorak istraživanja	27
5.5. Etički aspekti istraživanja	27
5.6. Metode i postupci prikupljanja podataka	28
5.6.1. Metoda istraživanja	28
5.6.2 Instrument istraživanja	28
5.6.3. Obrada podataka	28
6. Rezultati istraživanja	29
7. Analiza i rasprava	52
7.1. Primjenjivost rezultata istraživanja u praksi	56
7.2. Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja	57
8. Zaključak	58
Prilozi	59
Prilog 1. Anketni upitnik	59
Prilog 2. Popis tablica i grafova	65
Literatura	68

1. Uvod

Razdoblje adolescencije obilježava mnoštvo tjelesnih, kognitivnih, spolnih i socijalnih promjena. Adolescencija se, radi mnogobrojnih tjelesnih i psihičkih promjena, često naziva i razdoblje “bure i oluje” stoga predstavlja vrlo osjetljivo razvojno razdoblje u kojemu se kod adolescenta može javiti osjećaj usamljenosti, nesigurnosti i manjka samopouzdanja. U ovome razvojnome razdoblju prisutni su pritisci od strane škole, vršnjaka, obitelji i općenito okoline stoga je mladoj osobi često otežano donositi odluke i prilagođavati se nadolazećim situacijama (Koraj, Protić i Pranjić, 2020).

Pojava rizičnih ponašanja, uključujući eksperimentiranje s alkoholom, mogući su i očekivani oblici ponašanja među mladima (Livazović, 2018). Upravo mladi predstavljaju najugroženiju skupinu za upuštanje u rizična ponašanja, a zahvaljujući procesu formiranja identiteta u adolescenciji i njima važne socijalne okoline, skloni su imitiranju odraslih i vršnjaka kako bi se uklopili u željenu skupinu ili dokazali svoju “odraslost”.

Nažalost, alkohol čini najzastupljeniju štetnu supstancu s kojom se mladi prvi put susreću - psihoaktivnu tvar sa svojstvima opojnosti koja izaziva ovisnost. U mnogim današnjim društvima, alkoholna pića rutinski su dio društvenih događanja, a posebno u sredinama u kojima se radi povoljnog vremena aktivnosti održavaju na otvorenim, vanjskim površinama (World Health Organization, 2024). U Republici Hrvatskoj, konzumacija alkohola normalizirano je i prihvatljivo ponašanje u životu pojedinca te predstavlja gorući javnozdravstveni problem kao najčešći oblik rizičnog ponašanja mladih koji narušava zdravi životni stil mlade osobe (HZJZ, 2024).

Najnovijim istraživanjima bilježi se trend pada konzumacije alkohola među mladima, no u Hrvatskoj je i dalje prisutna visoka stopa životne prevalencije konzumiranja alkohola od 90% (ESPAD Group, 2020). Štoviše, posljednjim istraživanjem Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo utvrđen je porast konzumacije alkohola i drugih sredstava ovisnosti među mladima u dobi između 15 i 34 godine između 2011. i 2019. godine, a osobito među djevojkama (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020). Prema podacima iz Europske zdravstvene ankete u Hrvatskoj iz 2019. godine, Hrvatska se nalazi među prvih pet zemalja po svakodnevnoj konzumaciji alkoholnih pića (HZJZ: EHIS, 2021).

Društvena normalizacija konzumiranja alkohola pridonijela je stvaranju dezinformacija o štetnim posljedicama alkohola i nastavku trenda konzumiranja alkohola među mladima, a dosegnuta informiranost, nažalost doseže samo u vidu saznanja informacija. Istraživanjima se utvrđuje različita razina informiranosti mladih o negativnom utjecaju alkohola te isto tako, mišljenje istih kako im se neće dogoditi ništa loše prilikom konzumacije alkohola (HZJZ, 2024). Konzumacija alkohola štetno utječe na općenito zdravlje čovjeka i mozga te se njegov štetni utjecaj kontinuirano utvrđuje mnogobrojnim istraživanjima, osobito u doba adolescencije kada se bilježi značajan kognitivni razvoj (HZJZ, 2024; Topiwala, 2021).

Smanjenje adolescentskog pijenja moguće je putem pravovremenih edukacija o djelovanju i štetnosti alkohola na ugled i zdravlje osobe te razvoju i posljedicama alkoholizma, povećanjem socijalnih i emocionalnih kompetencija među mladima, osmišljavanjem aktivnosti za mlade koje ne uključuju korištenje alkohola te rekonstrukcijom odnosa cjelokupnog društva sa alkoholom provođenjem različitih kampanja i jačanjem roditeljskih kompetencija.

U ovom diplomskom radu bit će teorijski izložena saznanja o razvojnem razdoblju adolescencije te sklonosti adolescenata ka primicanju rizičnim ponašanjima. Nakon toga, navest će se osobitosti konzumacije alkohola među adolescentima te čimbenici koji utječu na konzumaciju alkohola među mladima. Nadalje, izložit će se nekoliko europskih i nacionalnih istraživanja koja se bave problematikom učestalosti konzumacije alkohola među mladima u Republici Hrvatskoj. Također, izložit će se mišljenje adolescenata o alkoholu te naposljetku navesti mjere intervencije unutar odgoja i obrazovanja za smanjenje konzumiranja alkohola među mladima.

Nakon teorijskog dijela, izložit će se rezultati istraživanja kojemu je cilj bio ispitati učestalost i mišljenje adolescenata o konzumiranju alkohola, odnosno učenika prvih i četvrtih razreda dvaju srednjih škola u gradu Puli.

2. Pojam i definiranje adolescencije

Adolescencija označava prijelaz između djetinjstva i odraslog doba, u kojemu dolazi do intenzivnog rasta i psihofizičkog, socijalnog, emocionalnog, kognitivnog, spolnog i duhovnog sazrijevanja (Hasanović, 2011). Autori različito definiraju početak i završetak adolescencije, no prema najzastupljenijoj definiciji, ono se odnosi na vremensko razdoblje približno između 10. i 22. godine života (Rudan, 2004; Begović i sur., 2021). Prvi je puta opisao adolescenciju psiholog G. Stanley Hall kao zasebno razvojno razdoblje, a sam naziv riječi dolazi od lat. riječi *adolescens* - mladost, odnosno mladenaštvo (Đuranović, 2012). Zapravo, može se reći kako adolescencija predstavlja psihičku prilagodbu na stanje puberteta, odnosno pokušaj prilagodbe na novonastala unutarnja i vanjska stanja pojedinca (Begović i sur., 2021).

Razdoblje adolescencije karakterizira stvaranje zahtjeva okoline kao i očekivanja koje pojedinac sam sebi nameće. Pojedinu može biti zbunjujuća promjena stavova i osjećaja prema samome sebi i prema drugima, odnosno pogled na sebe i vlastite fizičke, mentalne i emocionalne sposobnosti (Rudan, 2004). Radi navedenih promjena, zahtjeva i očekivanja, ovo razdoblje može vršiti velik pritisak na pojedinca. S obzirom na vlastite konflikte koje ovise od pojedinca do pojedinca, adolescent mora pronaći način kako bi metabolizirao različita mentalna stanja, a to se katkad događa uz pomoć prijatelja, roditelja, stručne osobe (Begović i sur., 2021).

Radi složenog procesa fizičkog i psihičkog razvoja, adolescencija broji mnoštvo zadataka. Freudove ideje s početka 20. stoljeća ne razlikuju se mnogo od zadataka adolescencije po današnjem shvaćanju. Naime, prema Freudu, zadaci adolescencije uključuju "formiranje spolnog identiteta, ponovno nalaženje objekta ljubavi izvan obitelji te ujedinjavanje dviju sastavnica seksualnosti, senzualnosti i nježnosti" (Rudan, 2004). Tako, mnogi se autori današnjice slažu kako je jedna od najznačajnijih zadaća adolescencije napuštanje idealizacije svojih roditelja, odnosno separacija od istih (Graovac, 2010; Begović i sur., 2021). Naime, uz formiranje spolnog identiteta, u jedne od temeljnih zadaća prijelaznih razdoblja u odraslost svakako se ubraja i formiranje vlastitog identiteta, odnosno "selfa". Tako, prilikom formiranja identiteta mladi zauzimaju osobne stavove i primjenjuju određeni stil ponašanja (Đuranović, 2012). Međutim, razdoblje adolescencije poznato je po imitaciji, odnosno često imitaciji one odrasle osobe kakva želi biti mlada osoba, stoga problem

nastaje ukoliko je uzor sklon ili prihvaća neka štetna ponašanja. Dio procesa formiranja identiteta uključuje i isprobavanje novih stvari, istraživanje alternativa i uspostavljanje uloga, što također može voditi ka zlouporabi alkohola, droge, depresivnosti i pojavi delinkventnih ponašanja (Dilfuza Ahunovna, 2021).

Naime, ovisno u kojoj se fazi adolescencije mladi nalaze, skloni su različitom razmišljanju i ponašanju. U literaturi se razlikuju određenja faza adolescencije, no najčešće se odnosi na ranu adolescenciju koja počinje pubertetom i obuhvaća dob između 10. i 14. godine, zatim srednju koja obuhvaća dob između 15. i 18. godine te kasnu koju je teže utvrditi, no obuhvaća otprilike razdoblje između 19. i 25. godine života (Dodig Ćurković, 2017; Koraj, Protić i Pranjić, 2020).

Ranu adolescenciju obilježavaju fizičke promjene u oba spola, koje imaju važnu ulogu u načinu opažanja samoga sebe, odnosno doživljavanju vlastitog selfa (Rudan, 2004). Već u ovom razdoblju, radi prevelikog pritiska, djeca u dobi od 10-14 godina mogu biti sklona konfliktima i impulzivnim reakcijama, kao i upuštanju u prerane seksualne odnose ili zlouporabi droga (Dodig Ćurković, 2017). Nadalje, srednja adolescencija, kojemu razdoblju pripadaju i mladi obuhvaćeni ovim istraživanjem, karakteristična je po okretanju adolescenata svojim vršnjacima, odnosno mijenjanju glavne obiteljske sa socijalnom okolinom (Koraj, Protić i Pranjić, 2020). Upravo su u ovome razdoblju adolescenti posebno osjetljivi jer radi potrebe za pripadnosti vršnjacima mogu se naći u "lošem" okruženju i time se upuštati u društveno neprihvatljiva i rizična ponašanja, poput konzumacije alkohola, duhanskih proizvoda i psihoaktivnih tvari, promiskuitetna ponašanja i sl. (Dodig Ćurković, 2017). Također, zahvaljujući prijelazu sa konkretnog na adolescentsko mišljenje, adolescenti počinju razumijevati složene društvene probleme, poput problematike adolescentskog pijenja (Begović i sur., 2021; Dodig Ćurković, 2017). Nadalje, u kasnoj adolescenciji, mladi su skloni konsolidaciji i usavršavanju identiteta te razvijaju relativno stabilne veze s vršnjacima kao i vlastite interese (Begović i sur., 2021). Ipak, radi idealiziranja kasne adolescencije, mladi su i u ovome razdoblju skloni oblikovanju osobina poput onih odraslih. Kraj se adolescencije teže definira jer se veže uz psihološke i sociološke zakonitosti, a manje uz fizičke i biološke, no događa se otprilike od dvadeset pete godine života (Rudan, 2004).

Obrazlagajući adolescenciju, neizostavno je spomenuti složen odnos koji adolescenti dijele sa odraslima, u kojemu nailaze na neodobravanje od strane onih o kojima su ovisni, a

prema kojima imaju podijeljene i suprotne osjećaje (Rudan, 2004). Iako u konfliktnom odnosu s odraslima, mladi eksperimentiraju s različitim odraslim ulogama tijekom razvoja identiteta u adolescenciji. Tako, osjećaj "važnosti" i moći adolescentu može nuditi upuštanje u zabranjena ponašanja poput konzumacije alkoholnih pića, duhanskih proizvoda ili droga ili pak seksualne aktivnosti. Buntovnost koju mladi pokazuju prema roditeljima može se shvatiti kao preispitivanje i odvajanje od vrijednosti odraslih i istovremeno prihvaćanje istih od strane vršnjaka (Višić, 2019).

Radi karakterističnog oponašanja odraslih za vrijeme adolescenti, razlog prve konzumacije alkohola često je dokazivanje vlastite "odraslosti" (Gašpar, Kujundžić-Tiljak i Majer, 2017), a i odgovor na nagovor roditelja (Koraj, Protić i Pranjić, 2020). Također, postavljeni previsoki zahtjevi, nestabilni odnosi u obitelji i osjećaj zanemarenosti također mogu biti faktor probavanja alkohola među adolescentima (Dadajon Ugli i Gavhary Gulomjonovna, 2022). Teženje neovisnosti i slobodi potpuno je prirodno u razdoblju adolescencije, no isto tako postavljanje jasnih pravila ponašanja prilagođenih dobi te pružanje emocionalne potpore nužni su koraci za oblikovanje zdravih navika i ličnosti mlade osobe (Đuranović, 2012; Dilfuza Ahunovna, 2021).

Kao što je spomenuto, radi kognitivnog razvoja i želje za samostalnošću i eksperimentiranjem, upuštanje u rizična ponašanja i kršenje društvenih normi očekivana su ponašanja mlade osobe u razdoblju adolescencije. Odnosno, vršnjačke norme postaju vrlo bitne u životu adolescenta i snažno utječu na njegovo ponašanje (Šentija Knežević, Kuculo, i Ajduković, 2019). Stoga, socijaliziranje s vršnjačkom skupinom može uključivati konzumaciju alkohola i poslužiti mladoj osobi kao sredstvo za prihvaćanje unutar grupe, budući da želi oponašati one koji su mu društveno značajni (Teunissen, Scholte, Spijkerman i sur. 2016). Također, konzumacija alkohola kod adolescenata može predstavljati i eksperimentiranje u sklopu psihološkog razvoja, no može donijeti i više od toga, odnosno narušiti zdravlje i dovesti do razvoja ovisnosti (Gašpar, Kujundžić-Tiljak, Majer, 2017).

Iako se nekim istraživanjima roditeljski utjecaj pokazao kao najznačajniji faktor za konzumiranje alkohola među mladima, drugim istraživanjima nadjačava ga onaj vršnjački. Najnovijim, pak ESPAD istraživanjem na mladima utvrđuju se motivi ugone i osobnog zadovoljstva kao faktori za odluku o konzumiranju alkohola, a ne utjecaj vršnjaka (Šentija Knežević, Kuculo i Ajduković, 2019; Capurso, 2020; ESPAD Group, 2020). U zapadnom

društvu, a i kod nas, blaži se oblici adolescentskih rizičnih ponašanja dijelom smatraju normativnim, a bitno je za naglasiti kako mogu posljedično voditi ka lošijoj psihološkoj prilagodbi, akademskom neuspjehu, problemima sa zakonom i čak smrti, stoga zahtijevaju ozbiljniji pristup od strane stručnjaka i odraslih (Šentija Knežević, Kuculo, i Ajduković, 2019).

Unatoč navedenim izazovima, razdoblje adolescencije smatra se najzdravijim životnim razdobljem u kojemu se postiže vrhunac fizičkih (snaga, brzina, kondicija) i kognitivnih sposobnosti (Kuzman, 2009). U isto vrijeme predstavlja i vrlo osjetljivo razdoblje u kojemu su mladi podložni različitim utjecajima, upravo kada nastoje biti “svoji”, “otkačeni” i “neovisni” (Hasanović, 2011). Proživljavajući fizičku i psihičku transformaciju, mlada osoba prilagođava se na trenutne promjene na vlastiti način ili uz pomoć druge osobe. Odrasli moraju biti svjesni kako razvojne zadaće u adolescenciji zahtijevaju prilagodbu za razvoj odnosa roditelja i adolescenta na drugačijoj, zrelijoj razini, u kojemu pritom roditelji trebaju pružati potrebnu emocionalnu podršku za zdrav razvoj pojedinca (Graovac, 2010).

3. Konzumacija alkohola među adolescentima

3.1. Prva konzumacija alkohola

Istraživanjima provedenim iz različitih znanstvenih disciplina (pedagoških, javno zdravstvenih) već se niz godina utvrđuje početak konzumiranja alkohola kod djece u ranoj životnoj dobi (Zloković i Vrcelj, 2010). Točnije, dob prve konzumacije alkohola među djecom i mladima kreće se između dobi od 8 i 15 godina, dok se rani početak kušanja istog podrazumijeva u dobi od 14 godina ili ranije (Donovan i Molina, 2011). Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, čak 50-70% adolescenata je probalo alkohol prije petaneste godine života (WHO, 2024), dok se jednim istraživanjem pokazalo kako se njih nekolicina (6,7%) opila sa 13 godina života ili ranije (ESPAD Group, 2020). Naime, raniji kontakt s alkoholnim pićima, točnije s 11 godina života, bilježi se kod mladića nego kod djevojaka (Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024).

Kao što je rečeno, mladi predstavljaju vrlo ugroženu skupinu podložnu razvoju ovisničkog ponašanja. Radi relativnog neiskustva i sklonosti rizicima, prva konzumacija duhana, alkohola i psihoaktivnih droga obično se događa u vrijeme adolescencije (Greblo i Šegregur (2010). Prva konzumacija alkohola među mladima u Hrvatskoj bilježi se u dobi između 12 i 14 godina (Zloković i Vrcelj, 2010; Dominović i Županić, 2016; ESPAD Group, 2020), dok je prosječna dob prve konzumacije alkohola među odraslima s 16 godina života (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020).

Naime, najčešći su razlozi prve konzumacije alkohola među mladima znatiželja i utjecaj vršnjaka, zatim želja za prihvaćanjem, bijeg od problema te probavanje alkohola s obitelji (Dominović i Županić, 2016). Na odluku o eksperimentiranju s alkoholnim pićima među mladima, kao što je rečeno, može utjecati mnoštvo faktora. Tako, društvena okolina u kojoj se nalazi može vršiti pritisak na mladu osobu za upuštanje u eksperimentiranje s alkoholnim pićem. Međutim, pokazalo se kako se mladi najčešće susreću sa alkoholom upravo u obiteljskom okruženju, potaknuti pogrešnom mišlju roditelja kako alkohol za adolescenta nije štetan. Uz odobrenje oca, pokazalo se kako se mladi najčešće prvi put susreću s pivom (Carillo, Rendon i sur., 2017). Ideja o ranom kušanju alkohola kao zaštitnom čimbeniku opovrgava se upravo činjenicom kako isto povećava izgleda i za rizična ponašanja pri ulasku u srednju školu. Uz odobravanje kušanja alkohola od strane roditelja, učestalo

pijenje alkohola među roditeljima također se pokazalo kao rizičan čimbenik za rani početak konzumacije alkohola. Bitno je za zapamtiti kako ponuda čak i samo gutljaja alkohola može potkopati poruke o nepodržavanju konzumiranja alkohola među mladima (Carillo, Rendon i sur., 2017; Jackson, Barnett, Colby i Rogers, 2015).

Nadalje, postoje mnogi rizici vezani uz ranu konzumacija alkohola među mladima. Tako, rana konzumacija alkohola može voditi ka učestalijoj i prekomjernoj konzumaciji alkohola i opijanju tijekom adolescencije (Jackson, Barnett, Colby i Rogers, 2015) i života (ESPAD Group, 2020) te razvoju alkoholizma u odrasloj dobi (Waller, Murray, Shaw, Forbes i Hyde, 2019; NIAAA, 2024). Odnosno, pokazalo se kako je okušavanjem alkohola u dobi od deset godina ili ranije dva puta veća šansa za početak konzumiranja alkohola prije petnaeste godine života (Donovan i Molina, 2011). Također, mladi koji počinju konzumirati alkohol s 14 godina ili ranije imaju četiri puta veću vjerojatnost za razvoj alkoholizma od onih koji su s konzumacijom alkohola počeli nakon navršene 21 godine života (NIAAA, 2024).

Prema Nastavnom zavodu za javno zdravstvo Republike Hrvatske, odgoda prve konzumacije alkoholnog pića do osamnaeste godine značajno bi smanjila navedene rizike i štete u starijoj dobi (Nastavni zavod za javno zdravstvo, 2020). Međutim, iz rezultata prethodnih istraživanja vidljivo je kako navedena praksa u Hrvatskoj još nije zaživjela, odnosno istraživanjem provedenim na mladima utvrđuje se vrlo mali udio onih koji su konzumirali prvo alkoholno piće s 22 godine ili kasnije, odnosno njih tek 3,9% (Glavak Tkalić, Miletić, Maričić i Wertag, 2012).

3.2. Učestalost konzumiranja alkohola među adolescentima

Učestalost konzumiranja alkohola među mladima ispitivana je mnogim nacionalnim i europskim istraživanjima. Nažalost, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, najveća potrošnja alkohola bilježi se upravo u europskoj regiji, i to među mladima (WHO, 2024). Prema podacima OECD-a, više od 60% mladih u dobi od 15 godina konzumira alkohol, a svaki peti već je doživio pijanstvo barem dva puta (OECD, 2021. Link: https://www.oecd.org/en/publications/preventing-harmful-alcohol-use_6e4b4ffb-en.html). Prema rezultatima posljednjeg ESPAD istraživanja-istraživanja provedenim na mladima s ciljem prikupljanja podataka o konzumiranju alkohola, duhana i psihoaktivnih droga među mladima u dobi od 15-16 godina u 35 zemalja Europe, oko 80% mladih navodi upotrebu

alkohola tijekom svog života, od kojih gotovo polovica u posljednjih mjesec dana (ESPAD Group, 2020).

Kao što je rečeno, najveća potrošnja alkohola bilježi se upravo u europskoj regiji, a prema posljednjem rezultatima OECD-ovog istraživanja, najveća potrošnja se u 2021. godini bilježi u Latviji i Litvi, a slijede Češka, Estonija i Austrija (Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024). S druge strane, najniže stope konzumiranja alkohola među mladima u dobi od 15-16 godina utvrđene su u Kosovu, ali i u baltičkim državama kao i Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji. Zabrinjavajući broj mladih koji konzumiraju alkohol u dobi od 11-15 godina utvrdio se u Engleskoj, Danskoj i Bugarskoj (ESPAD Group, 2020). Također, najniže stope konzumiranja alkohola među mladima globalno, bilježe se u zemljama centralne Azije, a često radi kulturnih i religijskih restrikcija (ESPAD Group, 2020; OECD, 2023).

Naime, najnovijim istraživanjima utvrđuje se trend smanjenja konzumacije alkohola među mladima (Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024; ESPAD, 2020). Smatra se kako je trend smanjenja konzumacije alkohola među mladima prisutan radi smanjenog kontaktnog druženja, odnosno druženja "uživo", prilikom kojeg se i odvija konzumiranje alkohola (De Looze, van Dorsselaer, Stevens i sur., 2019; prema Vrkić Boban, 2023). Razlozi smanjenja druženja *face to face* su, između ostalog, i razvoj i komunikacija putem društvenih mreža, kao i porast roditeljskog nadzora (Raitasalo, Kraus, Bye i sur., 2021). S druge strane, pokazalo se kako pojava pandemije COVID-19, i općenito prirodnih katastrofa utječe na povećanje stresa i anksioznosti, što je posljedično povezano sa povećanjem i početkom konzumacije alkohola (Roberts, Rogers, Mason i sur., 2021). Unatoč trendu smanjenja, mladi i dalje u visokoj mjeri konzumiraju alkohol.

Suprotno rezultatima prethodnih istraživanja, novijim se utvrđuje veća učestalost konzumiranja alkohola među djevojkama, nego kod mladića (Dominović i Županić, 2016; Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024; Nikčević-Milković, 2016; ESPAD Group, 2020). Naime, istraživanjima se pokazalo kako su žene sklonije konzumaciji alkohola kako bi se nosile s određenim problemom od muškaraca. Također, povećana količina stresa ima utjecaj na trend povećanog unosa alkohola općenito, a osobito među djevojkama radi društvenih odgovornosti, povećanjem obrazovanja i slično, stoga novonastaloj problematici treba pridodati dodatnu pažnju. Nadalje, istraživanjima se kontinuirano utvrđuje porast konzumacije alkohola s dobi, odnosno veća stopa konzumacije alkohola među učenicima

četvrtih nego među učenicima prvih razreda srednje škole (Sakoman i sur., 2002; Greblo i Šegregur, 2010; Matković, Petak i Ključević, 2021; Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024).

Prema posljednjem ESPAD istraživanju, U Republici Hrvatskoj se utvrđuje trend pada životne prevalencije pijenja alkohola (2011: 93%, 2019: 90%), kao i među ostalim državama sudionicama (2003: 91 %, 2019: 80 %). Naime, ESPAD istraživanje provodi se od 1995. godine svake četiri godine s ciljem prikupljanja podataka o konzumiranju alkohola, duhana i psihoaktivnih droga među mladima u dobi od 15-16 godina u 35 zemalja Europe. Ovim istraživanjem pokazalo se kako čak 80% hrvatskih srednjoškolaca konzumira alkohol u posljednjih 12 mjeseci te njih čak 35% konzumira pet ili više čaša u jednoj prilici. Nažalost, utvrđuje se trend povećanja konzumacije alkohola među djevojkama, odnosno povećanje učestalosti teških epizoda opijanja među djevojkama (ESPAD 2015: 30%, ESPAD 2019: 34%) i smanjenju istih među mladićima (2015: 41%, 2019: 36%). Zabrinjavajuće je kako gotovo polovica učenika potvrđuje teške epizode opijanja u jednoj prilici u posljednjih mjesec dana (45% učenika; 47% mladića i 43% djevojaka), pri čemu smješta Hrvatsku na 6. mjesto u odnosu na ostale europske zemlje (ESPAD Group, 2020).

Nadalje, HSBC istraživanje (eng. *Health Behaviour in School-aged Children*) međunarodno je istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika koje se provodi u više od 40 europskih i zemalja u svijetu, a obuhvaća učenike od 11, 13 i 15 godina starosti. Ovim se istraživanjem potvrđuje: nagli porast upotrebe supstanci kroz adolescenciju, trend povećanja konzumacije istih (uključujući alkohola) te trend povećanja konzumacije alkohola među djevojkama. Prema posljednjem istraživanju provedenim 2021./2022. godine, Hrvatska zauzima visoka mjesta (7. i 8. mjesto) prema udjelu 15-godišnjaka (50% mladića i 52% djevojaka) i 13-godišnjaka (21% mladića i 25% djevojaka) koji su konzumirali alkohol u posljednjih 30 dana u odnosu na ostale 44 države sudionice (Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024).

Suprotno rezultatima prethodno navedenih istraživanja, značajno više mladih u Hrvatskoj konzumira alkohol u razdoblju između 2015. i 2019. godine (78.9% i 89%), prema istraživanju provedenim 2019. godine koje ispituje uporabu sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske. Naime, istraživanjem Zavoda za javno zdravstvo u suradnji sa Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar, utvrđuje se porast konzumacije alkohola i drugih

sredstava ovisnosti među mladima (u dobi između 15 i 34 godine) između 2011. i 2019. godine. Također, ovim istraživanjem bilježi se i porast konzumacije alkohola među učenicima-konzumentima (2011: 66%; 2015: 55%; 2019: 58%). U odnosu na ostale skupine, među mladima koji pripadaju dobnoj skupini između 15 i 24 godine utvrđena je najveća životna prevalencija konzumacije alkohola (94.1%), prevalencija konzumacije alkohola u posljednjih mjesec dana (70%) te stopa konzumacije šest ili više čaša alkoholnih pića zaredom jednom tjedno (7,9%). Navedeni podaci ukazuju na visoku učestalost konzumacije alkohola među mladima u Republici Hrvatskoj, kao i obilno konzumiranje istog. Preventivne strategije moraju biti usmjerene na educiranje mladih o štetnom utjecaju alkohola kao i razvoju alkoholizma, a s ciljem smanjenja konzumacije alkohola među mladima.

Za potrebe ovoga istraživanja, bilo je potrebno saznati i osobitosti konzumiranja alkohola. Pokazalo se kako mladi u Hrvatskoj najčešće konzumiraju pivo, zatim vino te žestoka pića (Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017). Također, utvrdila se razlika između preferencija alkoholnih pića između mladića i djevojaka. Tako, najčešće konzumirani alkohol među mladićima jest pivo (ESPAD Group, 2020; Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017; Dominović i Županić, 2016; Greblo i Šegregur, 2010), dok se kod djevojaka najčešće pokazuje vino (ESPAD Group, 2020; Dominović i Županić, 2016). Ipak, dok se muškaraca primjećuje ustaljena preferencija alkoholnog pića (pivo), među ženama je obrazac promjenjiv, odnosno može se odnositi na pivo ili žestoka pića (Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017; Greblo i Šegregur, 2010).

3.3. Razlozi konzumiranja alkohola

Kao što spomenuto, tijekom adolescencije, mladi teže neovisnosti i traženju novih izazova, a često se i upuštaju u rizična ponašanja. Konzumacija alkohola, time, vrlo privlači mnoge adolescente, iako često ne prepoznaju u potpunosti njegove učinke na vlastito zdravlje i ponašanje.

Radi pritiska vršnjaka, stresa i povećane neovisnosti ili želje za istom, mladi se često upuštaju u eksperimentiranje s alkoholnim pićima (NIAAA, 2024). Naravno, mladi ne konzumiraju alkohol sa namjerom da naštetu vlastitom zdravlju ili razviju ovisnost prema istom, već radi socijaliziranja, prihvaćanja među vršnjacima i u svijet odraslih u kojemu je konzumacija alkohola uobičajena (Kuhn i sur. 2007; Domitrović i Županić, 2016). Među

mladima, često je prisutno vjerovanje kako moraju probati alkohol jer to svi čine, odnosno da budu "cool". Naime, velik udio mladih pomoću alkohola slavi posebne prilike s prijateljima, smatra kako alkohol zabave čini boljima i čini društvene događaje zabavnijim, odnosno pomaže u uživanju u zabavi (Leko Šimić i Turjak, 2018).

Nerijetko se utvrđuje kako mladi konzumiraju alkohol radi svidanja anksiolitičkog efekta i okusa alkoholnih pića te radi svidanja stanja pijanstva i okolnosti po kojima konzumiraju alkoholna pića (Kuhn i sur., 2007; Vrkić Boban, 2023) te kako bi se osjećali lagodnije i bliže svojim vršnjacima (Capurso, 2020). Odnosno, radi povećanih socijalnih zahtjeva okoline, alkohol mladima može poslužiti kao sredstvo za povećanje samopouzdanja, odnosno gubljenje osjećaja nesigurnosti i srama prilikom kontakta sa suprotnim spolom te za otklanjanje psihičke napetosti i stresa uzrokovanog osjećajem neprihvaćenosti od drugih (Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar, 2020).

Nadalje, pokazalo se kako su upravo društveni motivi najvažniji za konzumiranje alkohola među mladima, odnosno dobivanje pozitivnih društvenih nagrada (Leko Šimić i Turjak, 2018; Smit, Voogt, Otten i sur., 2022; Sjodin, Larm i Raninen, 2021). Odnosno, adolescenti konzumiraju alkohol kako bi postigli nešto pozitivno, a ne izbjegli nešto negativno, što povećava implikacije za prevenciju i intervenciju (Sjodin, Larm i Raninen, 2021). Naime, najčešći razlozi konzumiranja alkohola među mladima vezani su uz zabavu i osobno zadovoljstvo, a puno rjeđe uz probleme (Greblo i Šegregur, 2010; Domitrović, Županić, 2016; Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017; Leko Šimić i Turjak, 2018) i utjecaj vršnjaka, što se utvrđivalo prethodnim istraživanjima (ESPAD Group, 2020).

Isto tako, istraživanjima provedenim u nacionalnom i europskom kontekstu, pokazalo se kako adolescenti u manjoj mjeri konzumiraju alkohol iz motiva suočavanja i konformizma (Leko Šimić i Turjak, 2018; Larm i Raninen, 2021; Smit, Voogt, Otten i sur., 2022; Sjodin). Ovi motivi odnose se na konzumaciju alkohola jer društvena situacija tako nalaže, odnosno na udovoljavanje zahtjevima vršnjaka (Kuhn i sur. 2007), i prihvatanje od skupine vršnjačke grupe (Domitrović i Županić, 2016). Također, pokazalo se kako znatno manji udio mladih konzumira alkohol radi želje za dokazivanjem i pripadanjem svijetu odraslih. Iako u manjoj mjeri, neizostavno je za spomenuti kako neki mladi konzumiraju alkohol kao odgovor na ljutnju koju potiskuju, nezadovoljstvo ili bol. Odnosno, adolescenti mogu koristiti alkohol kao sredstvo za nošenje za problemima mentalnog zdravlja kao i sa

usamljenošću (David, 2022). Ostali razlozi mogu biti vezani uz dosadu, tugu, bijeg od bolnih sjećanja, problema u obitelji ili školi ili suočavanja s odgovornostima (Okić i Dobranić, 2009; Vrkić Boban, 2023; Capurso, 2020).

Zanimljivo je kako istraživanja ukazuju na različite zaključke dobivene u vezi povezanosti motiva i učestalosti konzumiranja alkohola. Naime, istraživanjem provedenim među švedskim adolescentima utvrdila se najveća povezanost upravo društvenih motiva s učestalošću konzumiranja alkohola i obilnog pijenja (Sjodin, Larm i Raninen, 2021). Drugim je, pak, istraživanjima utvrđena najveća povezanost motiva vezanih uz konformizam i suočavanje s učestalošću i obilnosti konzumiranja alkoholnih pića (Okić i Dobranić, 2009; Smit, Voogt, Otten i sur., 2022). Neovisno jesu li potaknuti negativnim ili pozitivnim; unutarnjim ili vanjskim utjecajem, mladi posrću za alkoholom. Ova činjenica trebala bi ozbiljno potaknuti odrasle na razmišljanje o problematici adolescentskog pijenja, a radi koje dolazi do narušavanja cjelokupne dobrobiti mlade osobe, i u konačnici mogućeg razvoja ovisnosti o alkoholu.

3.4. Čimbenici konzumacije alkohola

Za osmišljavanje uspješnih preventivnih mjera vezanih uz konzumiranje alkohola među mladima, potrebno je razumijevanje obrazaca pijenja kao i rizičnih i zaštitnih čimbenika koji znatno utječu na konzumaciju, tj. zlouporabu alkohola (NN 122/2012). Tako, konzumiranje alkohola među mladima određeno je različitim čimbenicima koji se mogu grupirati u nekoliko glavnih kategorija: biološki, obiteljski, socijalni i okolišni. Odnosno, sagledavanjem šire okoline, socijalne mreže i masovnih medija koji neizravno utječu na pojedinca, kao i obilježja kulture te obrazovanja i religije može se uvidjeti dinamičan utjecaj i pojedinca i društva na ponašanje koje se tiče zdravlja pojedinca (Bronfenbrenner, 1997; prema Jovičić Burić, 2022).

Naime, prepoznato je nekoliko ključnih bioloških čimbenika konzumacije alkohola među mladima. Tako, pokazalo se kako su muškarci općeniti skloniji konzumiranju alkohola nego žene. Međutim, bitno je za napomenuti kako se trendovi mogu razlikovati između različitih regija i kultura, s obzirom na trenutno bilježenje rasta konzumacije alkohola među djevojkama. Nadalje, utvrđeno je postojanje genetske sklonosti ka ovisnosti koja može povećati rizik od zloupotrebe alkohola. Odnosno, ukoliko roditelji ili bliski rođaci imaju

probleme s alkoholom, veća je vjerojatnost da će mladi imati iste sklonosti. Mentalni poremećaji poput anksioznosti, ADHD-a, a posebice depresije, mogu povećati rizik od konzumacije alkohola kao način za samoliječenje ili bijeg od problema (OECD, 2021).

Sagledavanjem čimbenika obitelji, važno je uzeti u obzir obiteljsku strukturu, roditeljske stavove, ponašanje i kontrolu te odnose unutar obitelji. Tako, rizičnom se pokazala necjelovita obiteljska struktura, odnosno odrastanje s jednim roditeljem ili u obitelji punoj sukoba ili boravak s manjim brojem članova obitelji (Donovan i Molina, 2011; Vrkić Boban, 2023). Nadalje, pozitivni stavovi roditeljima o sredstvima ovisnosti te češće konzumiranje alkohola u obitelji imaju značajan utjecaj na definiranje adolescentskog ponašanja (Kalebić Maglica i Martinac Dorčić, 2015). Također, niska razina roditeljske kontrole i nadzora te zanemarivanje djece može dovesti do većeg rizika konzumacije alkohola među mladima. Konačno, narušeni obiteljski odnosi, češći sukobi s roditeljima, neadekvatna briga majke i loša privrženost majci, odsutnost roditelja od kuće, otuđenost djeteta i manjak komunikacije u obitelji mogu utjecati na odluke mladih o konzumiranju alkohola (Kuzman, 2005; Mihić, Musić i Basić, 2013; Kalebić Maglica i Martinac Dorčić, 2015).

Nadalje, socijalni čimbenici konzumacije alkohola među mladima odnose se na rizična društva, školska okruženja te prijatelje i vršnjake. Rizičnim su se pokazala društva u kojima prevladava nasilje i slabija društvena povezanost, kao i nepovoljno školsko okruženje u kojem se mladi ne osjećaju ugodno ni prihvaćeno ili imaju loše odnose s vršnjacima i nastavnicima, stoga konzumacija alkohola može postati opcija za bijeg ili traženje socijalne prihvaćenosti. Također, rizik konzumacije većeg broja alkoholnih pića povezan je sa prisutnošću većeg broja prijatelja na kućnim zabavama, posebice održanim u vlastitoj kući te većim brojem konzumenata alkohola. Odnosno, druženje pojedinca s osobama koji su skloniji devijantnom ponašanju i općenito češće izlaženje s prijateljima može znatno utjecati na odluku o konzumiranju alkohola (Vrkić Boban, 2023).

Sagledavanjem individualnih i okolišnih čimbenika, prepoznati su sljedeći čimbenici konzumacije alkohola među mladima: dostupnost alkohola, mediji i kultura, socioekonomski status, niži školski uspjeh, rani početak konzumacije alkohola, rani početak opijanja te druga rizična ponašanja (Jovičić i Burić, 2022). Naime, lak pristup alkoholu; putem obitelji, prijatelja ili prodajnih mjesta, kao i percepcija o lakoj dostupnosti alkohola može povećati rizik od

njegove konzumacije. Nadalje, kao što je rečeno, masovni mediji i kulturni prikaz alkohola kao nečega što je privlačno, odnosno društveno prihvatljivo mogu utjecati na stavove mladih prema alkoholu. Veći rizik od konzumacije alkohola može biti povezan sa nižim socioekonomskim statusom, a radi stresa, manje dostupnosti obrazovnih resursa i socioekonomske ranjivosti (Kuzman i Katalinić, 2005).

Uz navedene, na konzumaciju alkohola među mladima mogu utjecati i ostali čimbenici, poput zadovoljstva životom, politike i zakonskih regulativa. Politike koje reguliraju dostupnost alkohola, kao što su zakoni o minimalnoj dobi za konzumaciju alkohola te kontroliraju prodaju alkoholnih pića maloljetnim osobama mogu utjecati na učestalost konzumiranja alkohola među adolescentima. Također, pokazalo se kako je slabo zadovoljstvo života značajno povezano s učestalošću konzumiranja alkohola, a osobito među djevojkama. Uz navedeno, mladi s niskom razinom samopouzdanja mogu biti skloniji konzumaciji alkohola kao načinu samoliječenja ili bijega (OECD, 2021). Stoga, razumijevanje ovih čimbenika ključno je za razvoj ciljanih preventivnih mjera i intervencija za smanjenje konzumacije alkohola među mladima.

3.5. Mišljenje adolescenata o alkoholu

Adolescenti stvaraju mišljenje i stavove o alkoholu najviše putem roditeljskog utjecaja, zatim putem medija, društvenih mreža, vršnjaka i drugih. Istraživanjima se pokazalo kako velik dio mladih smatra kako je alkohol normalan i sastavni dio njihova socijalnog života te kako bez alkohola nema zabave. Odnosno, veći dio mladih smatra da je konzumacija alkohola prihvatljiva sve dok se drži pod kontrolom. Također, velik dio mladih smatra kako ima kontrolu nad konzumacijom alkohola te nažalost, konzumaciju alkoholnih pića vikendom ne smatra štetnim (Uvodić-Đurić, 2011; NZJZ dr. Andrija Štampar, 2020; Mynttinen, Mishina i Kangasniemi, 2021). Često prisutna zablude među mladima jest mišljenje kako alkohol nije droga. Također, mladi često negiraju činjenicu kako su mnogi mladi pod rizikom za razvoj alkoholizma te pritom, smatraju kako se isti može razviti samo kod starije populacije (NZJZ dr. Andrija Štampar, 2020).

Ovakvo mišljenje adolescenata o alkoholu rezultat je društvene normalizacije koju uživa konzumacija alkohola radi koje mladi alkohol ne doživljavaju kao drogu s kratkoročnim ili dugoročnim posljedicama niti uviđaju fizičke, psihičke, emocionalne i društvene posljedice

koje nastaju potrošnjom istog na osobnoj razini i za društvo u cjelini (Marque's-Sa'nchez, Quiroga Sa'nchez, Lie'bana-Presal i sur., 2020). Radi činjenice kako je u Hrvatskoj uobičajeno konzumirati alkohol prilikom svakog važnijeg događaja u životu pojedinca ili zajednice i čija je dostupnost vrlo raširena, jasno je zašto se gotovo 90% mladih u Hrvatskoj ne ustručava konzumirati isti (NZJZ dr. Andrija Štampar, 2020).

Nadalje, rezultati različitih istraživanja ukazuju na različitu razinu informiranosti među mladima o štetnim posljedicama o alkoholu i razvoju alkoholizma. Tako, istraživanjem provedenim među mladima u Hrvatskoj pokazalo se kako je tek nekolicina mladih osviještena o posljedicama i pojavi problema s alkoholom (njih 17,41%) (Mavar i Vučenović, 2014). Ipak, drugim istraživanjima utvrđuje se kako su mladi često svjesni negativnih posljedica alkohola, poput smrti, no smatraju kako se loše stvari mogu dogoditi samo drugima (Mynttinen, Mishina i Kangasniemi, 2021). Također, rezultati različitih istraživanja utvrđuju različitu povezanost između razine informiranosti i učestalosti konzumacije alkohola. Tako, nekim se istraživanjima utvrđuje veća stopa konzumiranja alkohola među onim mladima koji u manjoj mjeri procjenjuju alkohol štetnim (Roy, Ikonen, Keinonen i Kuldeep, 2017), dok drugim, uključujući istraživanje ovoga diplomskog rada, visoka razina informiranosti o štetnim posljedicama alkohola i razvoju alkoholizma ne pridonosi smanjenoj učestalosti konzumacije istog među mladima (Uvodić-Đurić, 2011; Mavar i Vučenović, 2014).

Nažalost, neovisno o razini osviještenosti o štetnim posljedicama istim, dok osviještenost o negativnim posljedicama o ovisnosti doseže samo u vidu saznanja skupa informacija, s obzirom kako možemo vidjeti kako je stanje u praksi potpuno drugačije (Zimmerman i Županić, 2017). Vezano uz navedeno, velik dio mladih u Hrvatskoj smatra kako sadržaji vezani uz štetnost alkohola u školskim programima nisu dovoljno zastupljeni, stoga ovo svakako može biti apel za korigiranje i implementaciju istog u školske sustave (Koraj, Protić i Pranjčić, 2020; Domitrović i Županić, 2016).

Nadalje, ovim se istraživanjem nastojalo ispitati stavove mladih prema alkoholnoj politici. Spomenutim RARHA istraživanjem, 2015. godine ispitani su stavovi o alkoholnoj politici na uzorku opće populacije u Hrvatskoj, koji su u najvećoj mjeri činili ispitanici koji pripadaju dobnoj skupini od 18-31 godine života (36%). Analizom podataka dobivene su tri dominantne skupine stavova, a to su: podržavanje kontrole, edukacije i stavovi koji

podržavaju “laisses faire” alkoholnu politiku. Pokazalo se kako su u Republici Hrvatskoj najzastupljeniji stavovi koji podržavaju kontrolu i “laisses fair” alkoholnu politiku. Točnije, na populacijskoj razini mladi se zalažu za kontroliranje mjesta i vremena prodaje alkohola, poskupljenje cijena istoga, zabranu oglašavanja alkohola te odgovornost javne vlasti. Odnosno, velik dio mladih smatra kako su osobe koje konzumiraju alkohol odgovorne za vlastite posljedice konzumiranja istog te time i roditelji za pijenje njihove djece, podržavajući time “laisses fair” alkoholnu politiku. U mnogo manjoj mjeri podržane su mjere koje se odnose na edukaciju, randomizirano testiranje vožnje pod utjecajem alkohola podrške edukacije te pakiranja alkoholnih pića koja uključuju natpise o štetnosti alkohola (Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017).

Kao što je spomenuto, jedan od rizičnih okolišnih čimbenika konzumacije alkohola među mladima jest laka dostupnost alkohola. Odnosno, pokazalo se kako dostupnost alkohola u dućanima, noćnim klubovima i kafićima mnogo utječe na njegovu konzumaciju (Obradors-Rial, Ariza, Continente, Muntaner, 2018). Također, značajni čimbenik rizika od prekomjerne konzumacije alkohola čini sama percepcija lakoj dostupnosti alkohola među mladima (Teixido-Compano, Sordo, Bosque-Prous i sur., 2018). Prema OECD-ovim analizama, u razdoblju od 2000.-2018. godine u 28 zemalja diljem Europe dostupnost alkohola porasta je za gotovo 50%. Nažalost, Hrvatska je među zemljama koja bilježi trend dostupnosti, odnosno priuštivosti alkoholnih pića među mladima te se nalazi na visokom 6. mjestu u odnosu na druge europske zemlje (OECD, 2021).

Istraživanjima provedenim u Republici Hrvatskoj, niz godina utvrđuje se kako je mladima alkohol lako ili vrlo lako dostupan (Zuckerman Itković i Kolak, 2009; Domitrović i Županić, 2016; ESPAD, 2019; Koraj, Protić i Pranjić, 2020; Vrkić Boban, 2023;), unatoč zabrani prodaje alkohola osobama mlađima od 18 godina. Istraživanjem provedenim 2020. godine u Republici Hrvatskoj na mladima u dobi od 16-18 godina pokazalo se kako čak 75,83% mladih osoba (od toga 38,33% dječaka i 37,5% djevojaka) lako dolaze do alkohola. Tek 16,66% mladića i 8,33% djevojaka rijetko nije uspjelo kupiti/naručiti alkohol radi provjeravanja punoljetnosti i osobne iskaznice, a samo njih 7,5% nije uspjelo kupiti/naručiti alkohol (Koraj, Protić i Pranjić, 2020).

Identični podaci dobiveni su i na području Splitsko-Dalmatinske županije, prema kojima je tek 32,11% mladih odbijeno pri kupnji alkohola, a tek njih 18,69% nije uspjela doći

do alkohola na drugi način. Pokazalo se kako velika većina učenika samostalno kupuje alkohol (njih 85,33%), a to skoro polovica njih čini u dućanima (46,22 %), klubovima ili café barovima (njih 39,11%) (Vrkić, Boban, 2023). Također, ESPAD istraživanjem iz 2019. godine utvrđena je laka dostupnost alkohola među čak 87% učenika prvih razreda srednje škole, i to među mladićima u blago većoj mjeri nego među djevojkama (mladići: 79%, djevojke: 77%) (ESPAD Group, 2020).

Naime, mladi u Hrvatskoj imaju pristup alkoholu nabavkom “domaćeg” alkohola od kuće, kupnjom u trgovini ili kupovinom od strane roditelja, prijatelja ili treće njima nepoznate osobe (Dominović i Županić, 2016). Navedeni podaci ukazuju na problematiku konzumiranja alkohola među mladima koja uključuje nepoštivanje trenutnih zakonskih regulativa, koju odrasli još uvijek ne shvaćaju ozbiljno (Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar, 2020).

3.6. Posljedice konzumiranja alkohola

Alkohol je “treći svjetski uzrok lošeg zdravlja i preuranjene smrtnosti, od čega je u Europi u 40% slučajeva uzrok u pušenju, alkoholu i prometnim nesrećama koje su učestalo uzrokovane alkoholom”. Od triju navedenih rizičnih čimbenika, smrtnost povezana s konzumacijom alkohola najčešće je zastupljena (NN, 18/2023). Alkohol predstavlja najčešće konzumirano sredstvo ovisnosti, a ujedno i prvo sredstvo koje konzumiraju mladi (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020).

Istraživanjima je utvrđeno kako alkohol na različite načine negativno utječe na razvoj mlade osobe. Naime, pokazalo se kako konzumacija alkohola tijekom adolescencije ometa normalan razvoj mozga adolescenta te kao što je rečeno, povećava rizik od razvoja poremećaja konzumiranja alkohola (NIAAA, 2024). Odnosno, dolazi do narušavanja zdravlja i sprječavanja normalnog fizičkog i psihičkog razvoja (Čorak Krnić i Modrić, 2014). Najnovijim istraživanjem pokazalo se kako alkohol četiri puta više od pušenja doprinosi lošem zdravlju mozga te kako nijedna količina alkohola nije sigurna za mozak. Utvrđeno je kako čak i niske doze alkohola smanjuju sivu tvar i ugrožavaju cjelovitost bijele tvari, osobito među mladima u razvoju (Topiwala, 2021).

Istraživanja provedena na području Republike Hrvatske ukazuju na pojavu različitih tipova nezgoda i posljedica uzrokovanih konzumacijom među mladima. Tako, među

hrvatskim srednjoškolcima utvrđuje se pojava udaraca i tučnjave među čak 29% mladića i 10% djevojaka te sudioništvo učenika završnih razreda u nesreći ili zadobivanje ozljeda u nesreći među njih čak 5,73%. Zabrinjavajuć postotak mladića (48%) te djevojaka (32%) koji pohađaju četvrti razred doživjelo je blackout radi konzumacije alkohola, a njih čak 1,7% (šest mladića i jedna djevojka) koji pohađaju prvi razred srednje škole radi istoga je pretrpjelo hospitalizaciju (Dominović i Županić, 2016; Vrkić Boban, 2023). “Moćan” utjecaj alkohola utvrđen je istraživanjima, odnosno pokazalo se kako veći rizik od konzumacije alkohola i drugih supstanci među mladima koji su samo putnici u automobilu s nekime tko je pod utjecajem alkohola (Osilla, Seelam, Parast, D'Amico, 2019). Među mladima na području Splitsko-Dalmatinske županije, postotak mladih koji prijavljuju vožnju pod utjecajem alkohola doseže čak do 30% svih učenika (Dominović i Županić, 2016).

Naime, uz navedene, postoji niz posljedica i opasnosti vezanih uz konzumaciju alkohola među mladima. Odnosno, moguća je pojava akutnih posljedica, poput ozljeda, seksualnih napada, predoziranja alkoholom i smrti; uključujući one od prometnih nesreća pod utjecajem alkohola (NIAAA, 2024). Neizostavno je za spomenuti kako alkohol, posebice među mladima pridonosi većem broju prometnih nesreća, ozljede, nasilja, ubojstva, samoubojstva i mentalnih poremećaja više nego bilo koja druga psihoaktivna tvar (OECD, 2023).

Rana konzumacija alkohola, odnosno konzumacija alkohola prije napunjenih 15 godina povećava vjerojatnost četiri puta veću za razvoj ovisnosti od alkohola od onih koji konzumiraju alkohol nakon 21. godine života, zatim sedam puta veću vjerojatnost za sudioništvo u prometnoj nesreći uzrokovanoj konzumacijom alkohola te jedanaest puta veću vjerojatnost trpljenja nenamjerne ozljede nakon konzumacije istog (Čorak, Krnić i Modrić, 2014).

Neizostavno je za spomenuti kako konzumacija alkohola kod osoba mlađih od 16 godina može dovesti do ranijega stupanja u intimne odnose. Na taj način, alkohol mladima služi kao sredstvo za lakše stupanje u spolni odnos, no dovodi do rizičnih seksualnih ponašanja (Vrkić Boban, 2023). Rizična seksualna ponašanja među mladima koja su posljedica konzumacije alkohola najčešće uključuju upuštanje mladih u seksualne odnose bez korištenja zaštite (Kuhn i sur., 2007). Međutim, istraživanjem provedenim na studentima pokazalo se kako više od polovice studenata žali za nečim što su učinili pod utjecajem

alkohola (54%), dok se njih 55% ne sjeća gdje su bili. Nadalje, istraživanjem provedenim na području Splitsko-Dalmatinske županije pokazalo se kako je čak 2,41% učenika završnih razreda srednje škole bilo žrtva spolnoga zlostavljanja uzrokovanih konzumacijom alkohola, što ukazuje na potrebnu edukaciju o konzumaciji samih alkoholnih pića (Vrkić, Boban, 2023).

Nažalost, posljedice konzumacije alkohola među mladima mogu biti i fatalne. Uz nesreće u prometu, suicidi su najčešći uzroci nasilne smrti pod utjecajem alkohola među mladima između 15-24 godine. Istraživanjem Soukasa i Lonquista iz 1995. provedenim među adolescentima uočena je vjerojatnost od 3-4 puta češćeg pokušaja samoubojstva nego u drugim slučajevima. Ipak, utvrđeno je kako na suicidalno ponašanje mladih utječu razni čimbenici (svojstva ličnosti i socijalni faktori), no sam čin suicida potkrepljuje alkohol, stoga konzumacija istog predstavlja rizičan čimbenik za suicidalno ponašanje (Itković, Boras, 2004).

Nadalje, prekomjerno i dugotrajno konzumiranje alkohola kod učenika može se manifestirati na različite načine. Pojava slabijeg uspjeha u školi, čestih mamurluka, osjećaja depresije ili neraspoloženja, problema sa zakonom te konflikata s vršnjacima mogući su pokazatelji prekomjerne konzumacije alkohola kod pojedinca. Također, među mladim ovisnicima o alkoholu prisutno je laganje o količini popijenog alkohola, ne sjećanje događaja u opitom stanju i prisutno mišljenje o alkoholu kao neophodnom sredstvu za zabavu (Čale Mratović, n.d.). Iako mogu biti prisutne, kod mladih alkoholičara obično nisu prisutne pojave posljedica koje su se pokazale kod starijih alkoholičara. Ipak, pretežito su psihološke prirode, odnosno povezane sa poremećajem emocionalnog funkcioniranja i smanjenih kognitivnih sposobnosti, poput pada inteligencije i oslabljenog pamćenja. Također, kod mladih alkoholičara znatno je povećana agresija prema sebi i drugima, a izazvana karakterističnim ispijanjem velikih količina među adolescentima (Čorak, Krnić i Modrić, 2013).

Prekomjerna konzumacija alkohola, uz navedene, donosi niz zdravstvenih problema. Naime, povezana je sa smetnjama probavnog, živčanog, kardiovaskularnog, reproduktivnog i sustava kože. Probavni sustav podložen je oštećenju i poremećaju funkcije uključujući bolesti jetre, moguća je pojava epilepsije, alkoholne demencije i drugih smetnji u radu živčanog sustava. Kontinuirano se povećava krvni tlak i otkucaji srca, zatim dolazi do poremećaja menstrualnog ciklusa kod žena i smanjenja razine testosterona kod muškaraca. Kožne bolesti uključuju promjene koje također ukazuju na učestalo i prekomjerno konzumiranje alkohola (Križaj, 2018). Osim tjelesnih oštećenja, javljaju se i psihičke smetnje,

poput otežane koncentracije, slabijeg pamćenja, zaboravljivosti, pojave anksioznosti i depresije. Radi zlouporabe alkohola mogu se pokazati lošiji rezultati na testovima koji iziskuju kognitivne sposobnosti, točnije na testovima radne memorije, pažnje, učenja i sl. (Vrkić Boban, 2023). Nadalje, emocionalno funkcioniranje biva poremećeno pojavom naglih promjena raspoloženja, ravnodušnošću, nervozom i osjećajem razdražljivosti (Križaj, 2018).

Učestalo i prekomjerno konzumiranje alkohola ozbiljno narušava formiranje osobnosti što može rezultirati emocionalnom i socijalnom nezrelošću kao i pojavom fizičkih i verbalnih sukoba. Prepoznavanje rizičnih situacija, ponašanja i čimbenika koji dovode do stvaranja ovisničkih ponašanja svakako je olakšano uz važnu prisutnu podršku i zdravim odnosima u obitelji (Koraj, Protić i Pranjić 2020; Vrkić Boban, 2023).

4. Uloga odgoja i obrazovanja u prevenciji konzumiranja alkohola među mladima

Konzumacija alkohola među mladima predstavlja gorući javnozdravstveni problem u Hrvatskoj. Gotovo dva desetljeća utvrđuje se visoka stopa konzumacije alkohola među hrvatskom mladeži. Prema preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, prioriteta alkoholna politika u Hrvatskoj treba uz smanjenje dostupnosti, imati fokus na povećanju cijena i ograničavanju marketinga vezanog uz alkohol (Pejnović Franelić, 2017). Također, provođenje različitih odgojnih, obrazovnih, regulatornih i javnozdravstvenih mjera treba biti usmjereno i na mijenjanje cjelokupnih stavova o alkoholu (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020). Unatoč postojećim preventivnim strategijama, pred Hrvatskom je dug put ka potrebnom daljnjem suzbijanju konzumacije alkohola u društvu i među mladima.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo daje smjernice za smanjenje potražnje alkohola među mladima. Naime, mjere za smanjenje potražnje alkohola među mladima uključuju: “povećanje socijalnih i emocionalnih kompetencija kod djece i mladih, pojačanu ulogu obitelji i roditelja i njihovu veću uključenost u život djeteta, educiranje i informiranje o negativnim učincima alkohola, stavljanje oznake na alkoholnim pićima vezane uz zdravstvene tvrdnjama i štetnost konzumacije alkohola te organiziranje kampanja za podizanje svijesti o štetnosti alkohola” (HZJZ, 2024). Nadalje, u svrhu smanjenja rizičnog pijenja, a čija se praksa pokazala učinkovitom u nekim europskim zemljama, Hrvatski zavod za javno zdravstvo preporuča provođenje AUDIT upitnika te kratkog motivacijskog intervjua za osobe za koje se istim upitnikom utvrdi da su rizične (HZJZ, 2024).

Nadalje, s obzirom na rani početak konzumacije sredstava ovisnosti, a naročito alkohola kao prvim sredstvom ovisnosti s kojim se mladi susreću, naglasak se stavlja i na provođenje preventivnih aktivnosti za ovisnosti djece i mladih. Cilj navedenih preventivnih aktivnosti odnosi se na “sprječavanje mladih da započnu koristiti sredstva ovisnosti, odgađanje dobi započinjanja korištenja sredstava ovisnosti, smanjenje uporabe sredstava ovisnosti i/ili pojave/razvoja ponašajnih ovisnosti, te poduzimanje ostalih mjera sprječavanja razvijanja ovisnosti putem integriranog, multidisciplinarnog i znanstveno-utemeljenog pristupa i koherentnog djelovanja svih resora na nacionalnoj i lokalnoj razini” (NN, 18/2023). Prema Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, mjere zahtijevaju izradu i primjenu znanstvenih projekata i sveobuhvatnih programa prevencije ovisnosti za pojedince, u školi i

zajednici. Ipak, naglašena je potreba za unapređenjem sustava prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnom sustavu i njihovom održivosti (HZJZ, 2024).

Kao što je spomenuto, problem se ogleda u visoko percipiranoj dostupnosti alkohola kao i normalizaciji konzumacije alkohola među mladima. U društvu u kojemu je konzumacija alkohola socijalno prihvatljiva i u kojemu velika većina mlađih odraslih smatra da je u redu ispijati jedno ili dva pića nekoliko puta tjedno, nije jednostavan zadatak promijeniti odnos istih sa alkoholom. Ipak, pomno izrađene preventivne strategije prilagođene potrebama zajednice/mladima pokazale su se učinkovitima u borbi protiv alkohola (ESPAD Group, 2020).

U tome smjeru, preporuke uključuju sveobuhvatniju i multisektorsku potporu s fokusom na: uspostavljanje okruženja u kojemu su restrukturirana dostupnost i priuštivost alkohola kao i atmosfere u društvu kojoj se uporaba alkohola među mladima (maloljetnicima) ne tolerira ili smatra uobičajenim ponašanjem, zatim implementaciju pristupa “cijele škole” aktivnostima koje promiču zdravlje u školama (od vrtića do sveučilišta), uz uključivanje školskog osoblja, učenika i roditelja u odlučivanje o razvoju školske politike i intervencijama te konačno i osiguravanje integracije školskih intervencija sa prevencijama zajednice (Pejnović Franelić, 2017; ESPAD Group, 2020).

S obzirom na zabilježenu konzumaciju alkohola već u ranoj životnoj dobi, edukacija o sredstvima ovisnosti, štetnim posljedicama i rizičnim čimbenicima za konzumaciju istog trebala bi se provoditi pravovremeno i kontinuirano, odnosno već u osnovnoj, a nastavno u srednjoj školi. Integriranje preventivnih, edukativnih sadržaja kroz obrazovne predmete u školama, bilo kroz redovnu nastavu (putem predmeta psihologije, biologije, zdravstvenog odgoja i sata razrednog odjela) ili međupredmetno odvijanje učinkovit je sustav educiranja o ovisnostima (Nikčević-Milčević, 2016; Koraj, Protić i Pranjić, 2020).

Nadalje, usvajanje znanja i osvještavanje mladih o štetnosti i interesima medijskih sadržaja koji reklamiraju bilo koji oblik rizičnog ponašanja moglo bi utjecati na njihovu konačnu odluku o konzumaciji alkohola (Koraj, Protić i Pranjić, 2020). Međutim, ključna je i provedba raznih edukacija i radionica namijenjenih svim akterima u odgoju i obrazovanju odnosno učiteljima, roditeljima i djeci. Kod provođenja ovakve edukacije naglasak treba biti na interaktivnoj, suradničkoj nastavi (radionice, rasprave, tribine, parlaonice) kojom se

aktivno uključuje djecu u edukaciju i prenošenje znanja. Cilj interaktivne nastave treba biti postupno osvještavanje mladih o prednostima i nedostacima vlastitih izbora u životu, formiranja stavova i uvjerenja na temelju kojih će manifestirati vlastita ponašanja, a koja bi trebala biti u skladu sa zdravim životnim stilom kao najboljom dugoročnom opcijom (Nikčević-Milković, 2016).

U preventivnom djelovanju, neizostavno je za spomenuti ulogu odgojno-obrazovnih djelatnika, odnosno stručnih suradnika za prepoznavanje poremećaja u ponašanju koje mogu voditi ka ovisničkom ponašanju kod mladih. Učitelji i stručni suradnici trebali bi posjedovati znanja i vještine za prepoznavanje djece i mladih pod rizikom te promptno reagirati za dobrobit djeteta (Livazović, 2018). Točnije, školski pedagog ima zadatak obratiti posebnu pažnju prilikom rada na prevenciji ovisnosti sa učenicom na koje utječu brojni negativni čimbenici (Konjić, 2022). Ipak, prevencija korištenja sredstava ovisnosti ne mora se odvijati isključivo direktno. Sekundarnom prevencijom može se djelovati uključivanjem učenika u različite, korisne aktivnosti za potrošnju velike količine slobodnog vremena na takve aktivnosti. Podloga pedagoškog savjetovanja treba sadržavati znanja stečena kroz (kontinuirani) stručni razvoj, a s ciljem usmjeravanja učenika u ostvarenju svojih osobnih, edukacijskih i profesionalnih ciljeva (Konjić, 2022).

Ipak, konzumacija alkohola kao i pojava drugih devijantnih ponašanja kod mladih mogući su i očekivani obrasci ponašanja. S obzirom na važnu socijalnu okolinu, adolescent mnogo slobodnog vremena provodi s vršnjacima, kada su upravo podložni nepoželjnom ponašanju. Naime, pedagoški utjecaj slobodnog vremena na zdravlje i pravilan fizički razvoj te intelektualni, umjetnički, radni i tehnički odgoj i socijalizaciju osobe vrlo je koristan u prevenciji rizičnih ponašanja mladih. Prema tome, slobodno vrijeme bitan je čimbenik odgoja i obrazovanja kao i formiranja osobnosti (Karačić, Babić i Tomić, 2022), odnosno zaštitni čimbenik konzumacije alkohola i devijantnih oblika ponašanja kod mladih. Briga o slobodnom vremenu mladih treba biti snažnije zastupljena putem izvanškolskih čimbenika u suradnji sa odgojno-obrazovnim ustanovama, odnosno navedenom ravnotežom očekuje se ostvarenje svestrane sadržajnosti provođenja slobodnog vremena i osigurava zajednička briga za društveno i pedagoški pozitivno organiziranje slobodnog vremena kod mladih. Na primjer, ono može uključivati bavljenje sportskim aktivnostima, hobijima, posjećivanje kulturnih događaja, odlaske na izlete s obitelji i druge (Livazović, 2018).

Nadalje, na formiranje mišljenja i stavova o alkoholu utječe mnogo faktora, među kojima je roditeljski najznačajniji. Uz napore odgojno-odgojno obrazovne ustanove, podržavajući odgojni stil ključan je za izgradnju kompletne zdrave ličnosti (Koraj, Protić i Pranjić, 2020). Za razvijanje mišljenja o alkoholu kao dugoročno neisplativoj opciji te svjesnosti o njegovom štetnom utjecaju čak i u minimalnim količinama, uz edukaciju, potrebno je davanje dobrog primjera. Na primjer, osuđivanje prekomjernog konzumiranja alkohola, jasno davanje do znanja o nedozvoljavanju dječjeg opijanja, kao i intervencija prilikom svjedočenja prodaji alkohola maloljetnim osobama pomaže pri prevenciji alkoholizma kod mladih.

Uz navedeno, preventivno djelovanje mladih na smanjenje ovisnosti trebalo bi uključivati i edukaciju roditelja za smanjivanje obiteljskih sukoba, bolju obiteljsku disciplinu i nadzor nad djecom i mladima (Dončić, 2020). Također, uvažavanje mišljenja, upoznavanje prijatelja adolescenta kao i poznavanje mjesta na kojima se nalaze pozitivne su preventivne prakse za iste. S druge strane, pozitivan stav odraslih o pijenju putokaz je mladima kako je "normalno" i poželjno konzumirati alkohol, s obzirom da mladi pijenjem time dokazuju svoju "odraslost" (Uvodić-Đurić, Sluga, Zadravec Baranašić i sur. 2010). Isto tako, dokle god je interes prodaje iznad interesa zaštite mladih, a društvo otvoreno tolerira konzumaciju alkohola kod mladih, ne postoji razlog zašto bi mladi smatrali alkohol štetnim i uvidjeli njegove posljedice (Kuzman, 2009).

5. Metodologija istraživanja

5.1. Problem istraživanja

Mnogobrojna istraživanja ukazuju na visoku stopu učestalosti i prevalenciju konzumiranja alkohola među mladima u Hrvatskoj. Među mladima od životne starosti od 15 do 24 godine zabilježena je najveća životna prevalencija konzumiranja alkohola od čak 94,1% (Štimac Grbić, Glavak Tkalić, 2020). Zabrinjavajuća je i učestala pojava različitih posljedica i nezgoda među mladima uzrokovanih pod utjecajem alkohola. Tučnjave, ozljede, svađe, rizična seksualna ponašanja, vožnja pod utjecajem alkohola, problemi sa zakonom samo su neki od problema s kojima se mladi suočavaju prilikom konzumacije/zloupotrebe alkohola. Čak 75% mladih u Hrvatskoj alkohol smatra dostupnim, a u korist nam ne ide ni činjenica kako Hrvatska zauzima visoko 6. mjesto u odnosu na ostale europske zemlje prema dostupnosti, odnosno priuštivosti alkohola među mladima. S obzirom na porast konzumacije alkohola među mladima u Hrvatskoj i njegov štetni utjecaj na zdravlje te njegovu popriličnu dostupnost, potrebno je osmišljavanje i provođenje učinkovitih preventivnih mjera usmjerenih na mlade i društvo u cjelini s ciljem suzbijanja njegove konzumacije.

5.2. Istraživačko pitanje

Temeljno istraživačko pitanje od kojeg se polazi u ovom istraživanju jest konzumiraju li mladi alkohol i koliko često te kakva su njihova mišljenja o mogućim negativnim učincima na zdravlje i prijedlozi za suzbijanje učestalog konzumiranja alkohola kod adolescenata.

5.3. Cilj istraživanja i specifični istraživački ciljevi

Glavni cilj ovoga istraživanja jest ispitati učestalost i mišljenje adolescenata o konzumiranju alkohola, dok iz njega proizlaze *specifični ciljevi istraživanja*:

- I. Ispitati konzumiraju li ispitanici alkohol
- II. Ispitati učestalost konzumiranja alkohola među ispitanicima
- III. Ispitati koje vrste alkohola ispitanici najviše konzumiraju
- IV. Utvrditi dob prve konzumacije alkohola među ispitanicima
- V. Utvrditi dob prve konzumacije tri ili više čaša među ispitanicima
- VI. Ispitati uzroke korištenja alkohola među ispitanicima
- VII. Ispitati uzroke prvog korištenja alkohola među ispitanicima

- VIII. Ispitati pojavnost i učestalost nezgoda prilikom konzumacije alkohola među ispitanicima
- IX. Ispitati razlike u učestalosti nezgoda prilikom konzumacije alkohola među ispitanicima s obzirom na spol
- X. Ispitati mišljenje ispitanika o dostupnosti alkohola među maloljetnicima
- XI. Ispitati informiranost ispitanika o negativnim učincima alkohola na zdravlje
- XII. Ispitati razlike u učestalosti konzumiranja alkohola s obzirom na dob ispitanika
- XIII. Ispitati razlike u učestalosti konzumiranja alkohola među ispitanicima s obzirom na spol
- XIV. Ispitati razlike u konzumiranju vrsta alkoholnih pića među ispitanicima s obzirom na spol
- XV. Ispitati razlike u informiranosti o negativnim učincima među ispitanicima s obzirom na spol

5.4. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno na neprobabilističkom, namjernom uzorku kojeg čine 337 učenika prvih i četvrtih razreda dvaju srednjih škola u Puli (radi zaštite identiteta podaci o školama dostupni su diplomantici i mentorici rada). Pritom, uzorak čini više mladića (54,30%) nego djevojaka (43,62%). Učenici i učenice koji su sudjelovali u ovome istraživanju pripadaju dobnoj skupini između 14 i 19 godina života, a najviše je onih s navršених 18 (47,2%) te 15 godina života (39,80%).

5.5. Etički aspekti istraživanja

Podaci u istraživanju skupljeni su u skladu s etičkim principima. Pristup rezultatima istraživanja imaju isključivo mentor i autor ovog diplomskog rada. Prije ispunjavanja upitnika, učenici su upoznati s ciljem, svrhom i postupkom provođenja istraživanja te s anonimnim karakterom samog upitnika. Na početku ispunjavanja upitnika učenici ispunjavaju informirani pristanak, odnosno označavaju rubriku koja se odnosi na razumijevanje prethodno navedenih informacija o istraživanju te pristanak na sudjelovanje u istraživanju.

5.6. Metode i postupci prikupljanja podataka

5.6.1. Metoda istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja koristila se kvantitativna metoda prikupljanja podataka, odnosno anketna metoda, a kao mjerni instrument anketni upitnik kreiran posebno za ovo istraživanje na temelju analize dostupne nam znanstveno-stručne literature. Istraživanje je provedeno putem online platforme Google Obrasci. Ipak, dolaskom u jednu od škola obuhvaćenim istraživanja nastojao se osigurati veći broj ispitanika, dok je radi praktičnih razloga druge škole školskim djelatnicima poslan sam anketni upitnik koji je pritom proslijeđen učenicima.

5.6.2 Instrument istraživanja

Instrument istraživanja predstavlja anketni upitnik. Anketni upitnik sastoji se od 28 pitanja te je podijeljen na dva dijela. Prvi dio upitnika ispituje učestalost i navike vezane uz konzumiranje alkohola među anketiranim srednjoškolcima te prikuplja demografske varijable (spol, životnu dob, kućanstvo). Drugi dio upitnika odnosi se na mišljenje, odnosno informiranost anketiranih srednjoškolaca o štetnosti konzumacije alkohola te mišljenje o načinima suzbijanja alkohola među mladima. Anketni upitnik je anoniman te su ispitanici informirani o korištenju podataka isključivo za izradu diplomskog rada. Uz navedeno, navedeni su cilj i svrha istraživanja te upute za ispunjavanje samog anketnog upitnika. Također, ispitanici su informirani kako u bilo kojem dijelu upitnika mogu odustati od ispunjavanja upitnika i sudjelovanja u istraživanju. Anketni upitnik sadrži pitanja višestrukog odabira (6), jedno pitanje jednostrukog izbora, pitanja s Likertovom skalom procjene (16), četiri pitanja kratkog odgovora te jedno pitanje otvorenog tipa. Sva pitanja u anketnom upitniku osmišljena se u skladu s literaturom i ranije stečenim znanjima.

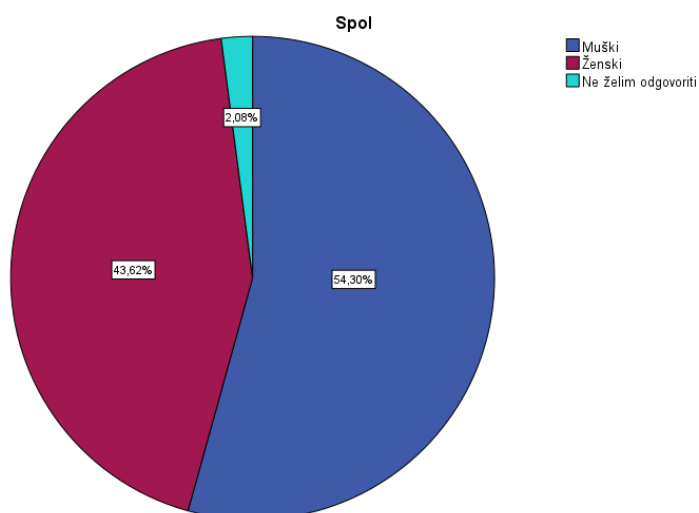
5.6.3. Obrada podataka

Za obradu podataka prikupljenih u anketnom upitniku korišten je statistički alat SPSS program. U svrhu prikazivanja i obrade podataka koristila se deskriptivna statistika uz izračun statističkih parametara, odnosno, postotaka ispitanih, frekvencije, aritmetičke sredine, standardne devijacije, medijana, interkvartilnog raspršenja te veličine efekta.

6. Rezultati istraživanja

6.1. Demografske varijable (spol, dob, kućanstvo)

Graf 1. Spol ispitanika

Grafikon 1. prikazuje postotne udjele ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju. Dakle, od ukupno 337 ispitanika, u istraživanju je sudjelovalo više mladića, odnosno njih 183 (54,30%) u odnosu na 147 djevojaka (43,62%), dok njih 7 (2,08%) nije htjelo odgovoriti na pitanje o spolu.

Tablica 1. Dob ispitanika

Dob ispitanika				
		Frekvencija	Postotak	Valjani postotak
Valjano	14	8	2,4	2,4
	15	134	39,8	39,8
	16	20	5,9	5,9
	17	5	1,5	1,5
	18	159	47,2	47,2
	19	11	3,3	3,3
	Ukupno	337	100,0	100,0

U tablici 1. prikazani su postotni udjeli i frekvencije za dob ispitanika. Dakle, u istraživanju su sudjelovali učenici u rasponu od 14-19 godina, među kojima je najviše (159) bilo 18-godišnjaka (47,2%) te 15-godišnjaka (N=134;39,80%). Uz navedene, sudjelovalo je osam 14-godišnjaka (2,4%), dvadeset 16-godišnjaka (5,9%), pet 17-godišnjaka (1,5%) te jedanaest 19-godišnjaka (3,3%).

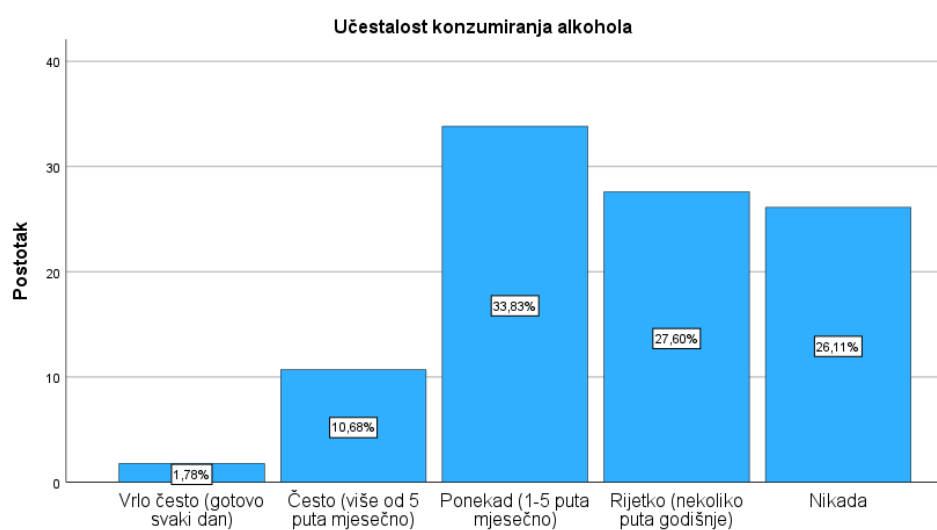
Tablica 2. Kućanstvo

Kućanstvo		Frekvencija	Postotak	Valjani postotak
Valjano	S oba roditelja	270	80,1	80,1
	Samo s mamom	40	11,9	11,9
	Samo s tatom	5	1,5	1,5
	S bakom/djedom	1	,3	,3
	Sa skrbnikom	2	,6	,6
	Ostalo	19	5,6	5,6
	Ukupno	337	100,0	100,0

U tablici 2. prikazuje se kućanstvo ispitanika. Rezultati pokazuju kako najveći udio učenika živi s oba roditeljima, odnosno njih 269 (79,8%). Nakon toga, 40 učenika (11,9%) kućanstvo dijeli samo s majkom. Njih 5,6% napisalo je u kategoriju *ostalo* kako živi: sam (3), s majkom, bakom i djedom (2), s majkom i bratom (2), tjedan s majkom, tjedan s ocem (2), majkom i djedom (1), ocem i djedom (1), majkom, bakom, djedom i ujakom (1), s bratom (1), s dečkom (1), s majkom i dva dana u tjednu s ocem (1), u domu (1), dok njih dvoje nisu htjeli odgovoriti. Nadalje, pet ispitanika (1,5%) živi samo s ocem, njih dvoje (0,6%) sa skrbnikom te jedan/na učenik/ca živi s bakom/djedom.

6.2. Učestalost i navike konzumiranja alkohola među mladima

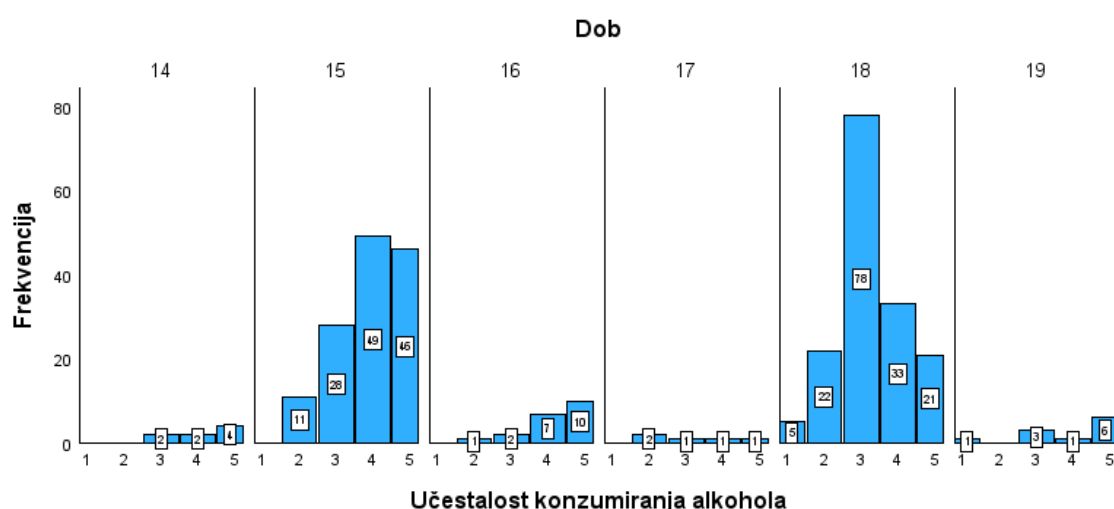
Graf 2. Učestalost konzumiranja alkohola među svim ispitanicima

Grafikon 2. prikazuje rezultate ispitanika za pitanje o učestalosti konzumacije alkohola. Rezultati pokazuju kako čak 73,88% učenika konzumira alkohol, među kojima je najviše onih

koji konzumiraju alkohol ponekad (1-5 puta mjesečno) (33,83%). Nešto manji broj učenika i učenica rijetko konzumira alkohol (nekoliko puta godišnje) (27,60%), dok nikada ne konzumira alkohol 26,11% učenika i učenica. Čak 10,68% mladih alkohol konzumira često (više od 5 puta mjesečno), dok vrlo često (gotovo svaki dan) pije 6 učenika (1,78%).

Graf 3. Učestalost konzumiranja alkohola s obzirom na dob

Grafikon 3. prikazuje frekvencije konzumiranja alkohola među ispitanicima s obzirom na dob. Rezultati pokazuju kako učenici četvrtih razreda u većoj mjeri i učestalije konzumiraju alkohol od učenika prvih razreda srednje škole. Odnosno, čak 84% učenika (147 od 175 učenika) četvrtih razreda srednje škole konzumira alkohol, i više od polovice učenika prvih razreda (62%) makar ponekad konzumira alkoholna pića (102 od 165 učenika), što je vidljivo iz *Grafikona 3*. Postoji dva puta više 15-godišnjaka koji nikada ne konzumiraju alkoholna pića od 18-godišnjaka s istom navikom (15-godišnjaci: N=46; 18-godišnjaci: N=21). Također, porast učestalosti konzumacije alkohola s dobi ogleda se u gotovo tri put većem broju 18-godišnjaka (78) koji ponekad konzumiraju alkohol (1-5 puta mjesečno) u odnosu na dvadeset osam 15-godišnjaka. što se poklapa sa prethodnim nalazima o povećanju učestalost konzumacije alkohola s dobi. Ipak, interesantan podatak ogleda se tome kako čak 28 maloljetna učenika u dobi od 15 godina alkohol konzumira jednom do pet mjesečno, a njih čak 11 to čini često, odnosno više od pet puta mjesečno. Zabrinjavajuće je također kako četiri od osam 14-godišnjaka u jednakoj mjeri konzumira alkohol ponekad i rijetko. Konzumaciju alkohola gotovo svaki dan primjenjuje šest punoljetnih učenika (0,02% od ukupne populacije).

Učestalost konzumacije alkohola s obzirom na spol

H0 - Ne postoji razlika u učestalost konzumacije alkohola s obzirom na spol.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($U=11925,500$, $Z=1,844$, $P<0,05$) u učestalosti konzumacije alkohola između učenika i učenica. Pri tome, H0 hipoteza se odbacuje, odnosno utvrđuje se kako učenice statistički značajno češće ($C2=3$, $Q3-1=1$) konzumiraju alkohol za razliku od učenika ($C1=4$, $Q3-1=2$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na njegovu učestalost konzumacije alkohola ($R=0,102$).

Graf 4. Učestalost konzumacije alkohola - ponekad

Učestalost konzumiranja alkohola među konzumentima koji ponekad konzumiraju alkohol

		Frekvencija	Postotak	Valjani postotak
Valjano	pet puta mjesečno	13	3,9	11,6
	četiri puta mjesečno	16	4,7	14,3
	tri puta mjesečno	14	4,2	12,5
	dva puta mjesečno	15	4,5	13,4
	jedanput mjesečno	54	16,0	48,2
	Ukupno	112	33,2	100,0
Nedostaje	Sistem	225	66,8	
Ukupno		337	100,0	

Grafikon 4. prikazuje frekvencije i postototne udjele ispitanika koji ponekad konzumiraju alkohol. Rezultati pokazuju kako najviše mladih alkohol konzumira jedanput mjesečno ($N=54$; 16%). Nažalost, slijede ih mladi koji konzumiraju alkohol četiri puta mjesečno ($N=16$; 4,7%). Dva puta mjesečno pije tek učenik manje od prethodnog ($N=15$; 4,5%), tri puta mjesečno također ($N=14$; 4,2%), dok pet puta mjesečno alkohol konzumira najmanji broj učenika, ali ne zanemarujući ($N=13$; 3,9%).

Tablica 3. Preferencija alkoholnih pića među svim ispitanicima

Preferencija alkoholnih pića			
Redni broj	Alkoholno piće	Frekvencija	Postotak (%)
1.	Žestoka alkoholna pića	156	46,3
2.	Pivo	127	37,7
3.	Slatka alkoholna pića	116	34,4
4.	Vino	98	29,1

U tablici 3. prikazani su deskriptivni rezultati ispitanika o vlastitim preferencijama alkoholnih pića. Rezultati pokazuju kako skoro polovica mladih-konzumenata alkohola najčešće preferira konzumaciju žestokih alkoholnih pića (46,3%). Nakon toga, najčešće konzumirano alkoholno piće među ispitanicima jest pivo (37,3%), zatim slatka alkoholna pića (34,4%) te naposljetku vino (29,1%). Dva ispitanika pije "sve što se nađe na stolu", dva domaću rakiju te koktele (1) i radler (1).

Preferencija alkoholnih pića s obzirom na spol

H0 - Ne postoji razlika u preferenciji alkoholnih pića s obzirom na spol.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=9121,500$, $z=5,991$, $p<0,001$) u preferenciji konzumiranja piva između učenika i učenica. Pri tome, učenici statistički značajno češće ($C1=1$, $Q3-1=1$, $A:1,48$) preferiraju konzumaciju piva u odnosu na učenice ($C2=2$, $Q3-1=0$, $A:1,80$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na preferenciju konzumiranja piva ($r=0,32$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11340,000$, $z=3,105$, $p<0,05$) u preferenciji konzumiranja vina između učenika i učenica. Pri tome, učenice statistički značajno češće ($C2=2$, $Q3-1=1$, $A:1,62$) preferiraju konzumaciju vina u odnosu na učenike ($C1=2$, $Q3-1=0$, $A:1,78$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na preferenciju konzumiranja vina ($r=0,17$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=13311,000$, $z=0,187$, $p>0,05$) u preferenciji konzumiranja žestokih pića između učenika i učenica. Pri tome, učenici ($c=2$, $q3-1=1$, $A:1,54$) i učenice ($c=2$, $q3-1=1$, $A:1,53$) u podjednakoj mjeri preferiraju konzumaciju žestokih alkoholnih pića.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=10188,000$, $z=4,589$, $p<0,05$) u preferenciji konzumiranja slatkih alkoholnih pića između učenika i učenica. Pri tome, učenice statistički značajno češće ($C2=2$, $Q3-1=1$, $A:1,52$) preferiraju konzumaciju vina u odnosu na učenike ($C1=2$, $Q3-1=0$, $A:1,76$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na preferenciju konzumiranja slatkih alkoholnih pića ($r=0,25$).

Nulta se hipoteza odbacuje, odnosno postoje razlike u preferencijama konzumiranja vina, piva i slatkih alkoholnih pića s obzirom na spol. Pokazalo se kako učenici u najvećoj mjeri

konzumiraju pivo (A:1,48), zatim žestoka pića (A:1,54), a u manjoj mjeri slatka alkoholna pića (A:1,76) te najmanjoj mjeri vino (A:1,78). Učenice, pak, u najvećoj mjeri konzumiraju slatka alkoholna pića (A:1,52) i žestoka alkoholna pića (A:1,52), dok u manjoj mjeri konzumiraju vino (A:1,62) te najmanje pivo (A:1,80).

Tablica 4. Razlozi konzumacije alkohola

Razlozi konzumacije alkohola			
Redni broj	Razlozi	Frekvencija	Postotak (%)
1.	Zabava	222	65,9
2.	Opuštanje	128	38
3.	Pijem s obitelji	46	13,6
4.	Dosada	30	8,9
5.	Bijeg od obiteljskih problema	6	1,8
6.	Bijeg od problema u školi	4	1,2
7.	Pritisak vršnjaka/prijatelja	4	1,2

U tablici 4. prikazani su deskriptivni rezultati ispitanika o procjeni vlastitih razloga konzumacije alkohola. Rezultati pokazuju kako učenici i učenice najčešće konzumiraju alkohol radi zabave (65,9%) te radi opuštanja (38%). Velik broj ispitanih mladih pije s obitelji (13,6%), a njih 8,9% pije iz dosade. Konzumaciju alkohola radi bijega od obiteljskih problema prakticira 1,8% učenika. Najmanji broj učenika konzumira alkohol radi bijega od problema u školi (1,2%) te radi pritiska vršnjaka (1,2%). Tek 62 učenika (18,4%) nikad nije probalo alkohol. Ostali odgovori odnosili su se na konzumaciju alkohola radi nekog slavlja (6), sviđanja okusa (5) ili proslave Nove godine (2).

Tablica 5. Količina popijenih pića u jednoj prigodi

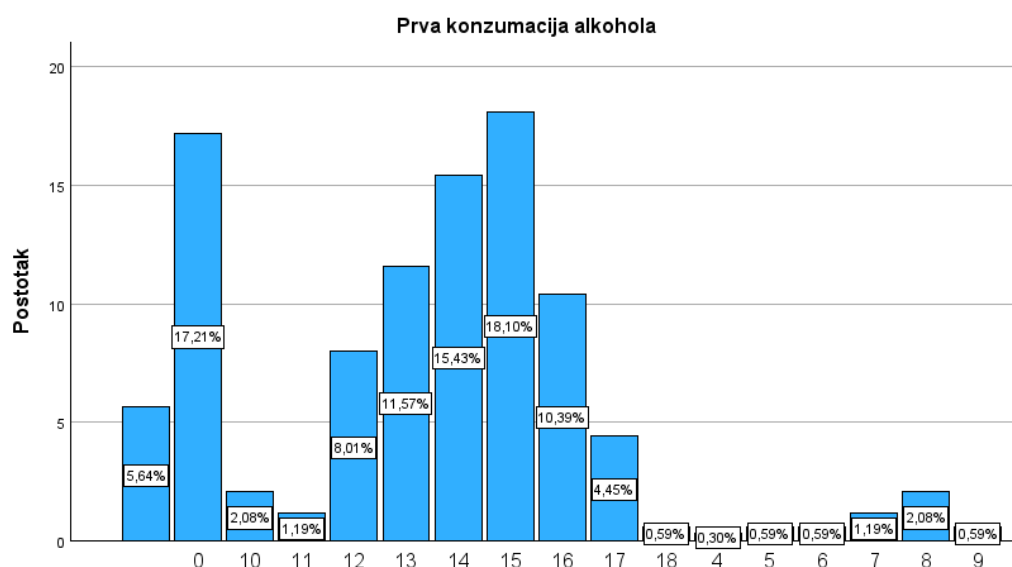
U tablici 5. prikazani su postotni udjeli i frekvencije ispitanika na pitanje o količinskoj konzumaciji alkohola u jednoj prigodi. Pokazalo se kako ispitanici najčešće konzumiraju jedno do dva pića (28,8%), ali ih nažalost pristižu oni koji konzumiraju tri do četiri pića u

Količina pića u jednoj prigodi

		Frekvencija	Postotak	Valjani postotak
Valjano	Jedno do dva pića	97	28,8	28,8
	Tri do četiri pića	82	24,3	24,3
	5 ili više pića	48	14,2	14,2
	Ne želim odgovoriti	25	7,4	7,4
	Ne konzumiram alkohol	85	25,2	25,2
	Ukupno	337	100,0	100,0

jednoj prigodi (24,3%). Popriličan broj ispitanika konzumira pet ili više pića (binge drinking) u jednoj prigodi (14,2%), njih 7,4% ne konzumira alkohol, dok se 7,4% učenika suzdržalo od odgovora.

Graf 5. Dob prve konzumacije alkohola

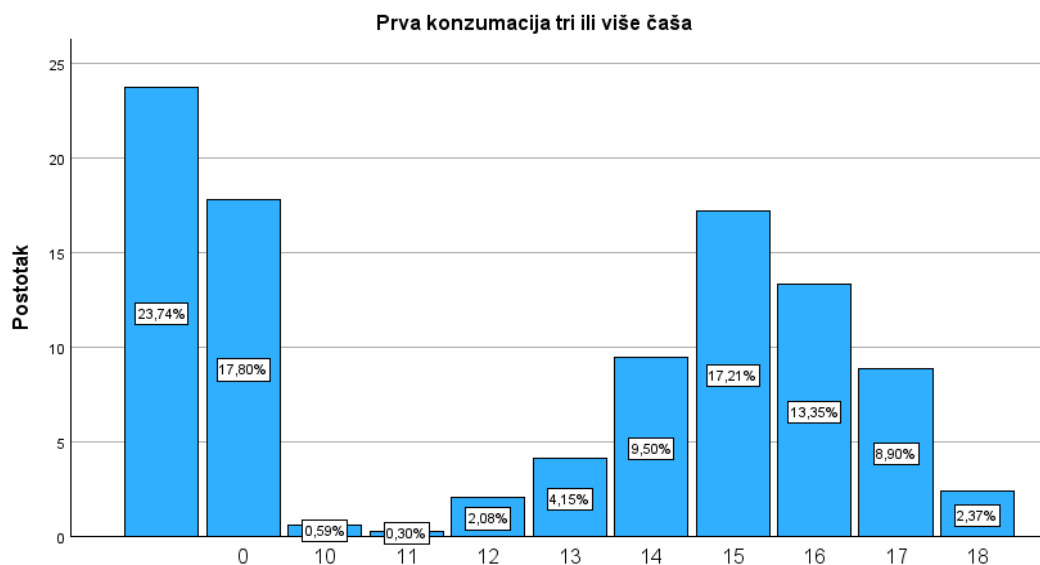
Grafikon 5. prikazuje postotne udjele ispitanika koji su probali alkohol s obzirom na dob. Rezultati pokazuju kako je dob prve konzumacije alkohola među ispitanicima u životnom razdoblju između 4 i 18 godina starosti. Pritom je najviše mladih prvi put kušalo alkohol sa 15 godina (18,10%). Nešto manje njih to je učinilo sa 14 godina (15,4%). Tek dvoje ispitanika (0,06%) alkohol su kušali sa navršениh 18 godina. 17,21% mladih nikad nije probalo alkohol, dok 5,84% konzumenata alkohola nije odgovorilo na pitanje.

Tablica 6. Razlozi prve konzumacije alkohola

Razlozi prve konzumacije alkohola			
Redni broj	Razlozi	Frekvencija	Postotak (%)
1.	Znatiželja	198	58,8
2.	Zabava	157	46,6
3.	Dosada	18	5,3
4.	Želja za dokazivanjem/prilagodbom s vršnjacima	15	4,5
5.	Želja da budem poput odraslih	14	4,2
6.	Pritisak vršnjaka	1	0,3

U tablici 6. prikazani su deskriptivni rezultati ispitanika na pitanje o razlozima prve konzumacije alkohola. Pokazalo se kako su najznačajniji razlozi prve konzumacije alkohola među više od polovice ispitanih mladih znatiželja (58,8%) i zabava (46,6%). Mladi konzumiraju alkohol, zatim radi dosade (5,3%), želja za dokazivanjem/prilagodbom s vršnjacima (4,5%) te želje da budem poput odraslih (4,2%). Pritisak vršnjaka pokazao se kao najmanje značajan razlog prve konzumacije alkohola (0,3%). Ostali razlozi uključuju pritisak od strane odraslih (1), odnosno davanje alkohola od muške strane obitelji (otac, ujak, djed) (3) te proslava praznika Nove godine (2).

Graf 6. Dob konzumacije tri ili više čaša u jednoj prigodi

Grafikon 6. prikazuje postotne udjele ispitanika koji su prvi puta konzumirali tri ili više čaša s obzirom na dob. Rezultati pokazuju kako je dob prve konzumacije tri ili više čaša u jednoj prigodi među ispitanicima u dobi od 10-18 godina života. Više od polovice mladih (58,50%) u životu je konzumiralo tri ili više čaša u jednoj prigodi. Dob prvog konzumiranja tri ili više čaša u jednoj prigodi najčešća je s 15 (17,21%) i 16 godina života (13,35%). Najranija konzumacija tri ili više čaša zabilježena je među dvoje ispitanika u dobi od 10 godina (0,6%), dok je s 11 godina to učinio jedan ispitanik (0,3%) te s 12 godina života čak sedam ispitanika (2,08%). Tek je osmero mladih (njih 2,37%) konzumiralo tri ili više alkoholnih pića u jednoj prigodi s 18 godina. Od preostalih mladih, njih 17,80% nikad nije probalo alkohol, dok 23,74% ispitanika koji su probali alkohol makar jednom u životu nisu odgovorili na ovo pitanje.

Tablica 7. Posljedice konzumacije alkohola

Posljedice konzumacije alkohola			
Redni broj	Posljedice	Frekvencija	Postotak (%)
1.	Privremeni gubitak pamćenja	77	22,8
2.	Pad/ozljeda	45	13,4
3.	Svađa	42	12,5
4.	Gubitak svijesti	19	5,6
5.	Tučnjava	15	4,5
6.	Detoksikacija u hitnoj pomoći/bolnici	3	0,9
7.	Ništa od navedenog	169	50,1

U tablici 7. prikazani su deskriptivni rezultati na pitanje o pojavnosti posljedica konzumacije alkohola među ispitanicima. Rezultati pokazuju kako je čak više od polovice mladih (N=201; 59,64%) doživjelo neku posljedicu izazvanu konzumacijom alkohola. Odnosno, nezgode (posljedice) su se pojavile među čak 80,72% mladih koji konzumiraju alkohol makar jednom godišnje (N=249:N=201; 73,88%:59,64%) Najveći broj mladih (22,8%) doživio je privremeni gubitak pamćenja, zatim pad/ozljedu (13,1%), svađu (12,5%), gubitak svijesti njih čak 5,6%, tučnjavu (4,2%) te detoksikaciju u hitnoj pomoći/bolnici tri učenika/učenice (0,9%). Dodatno, dvoje su mladih radi konzumacije alkohola povraćali (0,6%), jedna ispitanica

prijavljuje upuštanje u seksualni odnos, jedan glavobolju, jednom ispitaniku se *“samo vrtilo malo i kako je padao je glavom razbio ovalu od vrata toaleta doma”*, dok je jedan ispitanik *“imao osjećaj kao da su mu noge od želea”*. Dakle, tek 40,36% mladih nije doživjelo neku nezgodu prilikom konzumiranja alkohola.

Tablica 8. Učestalost navedenih posljedica konzumiranja alkohola

Učestalost navedenih posljedica				
		Frekvencija	Postotak	Valjani postotak
Valjano	Gotovo svaki put	3	,9	1,2
	Često (1 od 3 puta)	8	2,4	3,2
	Ponekad (1 od 7 puta)	17	5,0	6,9
	Rijetko (1 od 15 puta)	86	25,5	34,8
	Nikada	133	39,5	53,8
	Ukupno	247	73,3	100,0
Nedostaje	Sistem	90	26,7	
Ukupno		337	100,0	

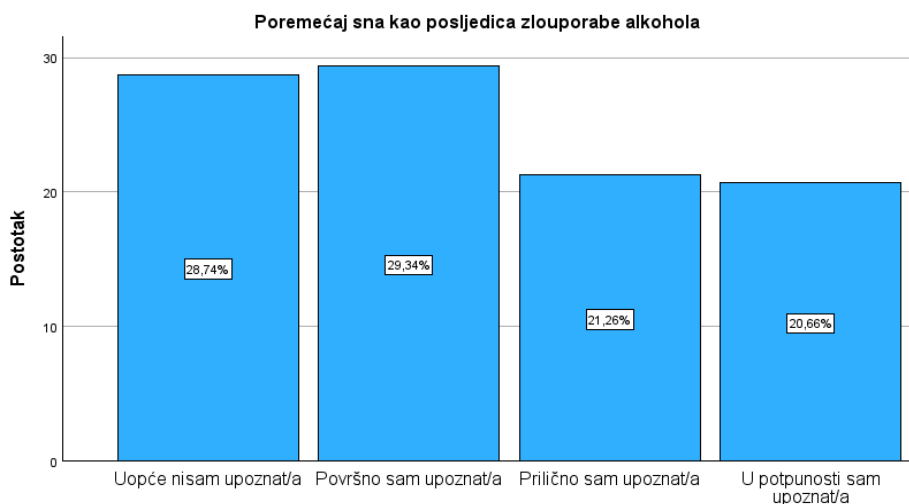
U tablici 8. prikazani su deskriptivni rezultati koji se odnose na pitanje o učestalosti prethodno navedenih posljedica konzumiranja alkohola. Rezultati pokazuju kako se među ispitanicima ove vrste nezgoda najčešće događaju rijetko (jednom od 15 puta) (25,5%). Ponekad se iste događaju kod 5,0ds% ispitanika, dok ih često doživljavaju njih osam (3,24%) i gotovo svaki put tri ispitanika (0,09%). Njih 39,5% procjenjuje kako im se navedene posljedice nikad ne događaju.

Učestalost navedenih posljedica s obzirom na spol

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=7181,000$, $z=0,151$, $p>0,05$) u učestalosti nezgoda uzrokovanih konzumacijom alkohola između učenika i učenica. Pri tome, učenici ($c=5$, $q3-1=1$) i učenice ($c=5$, $q3-1=1$) su u podjednakoj mjeri doživjeli neku od navedenih ozljeda, pritom statistički neznačajno učenice više ($M:4,27$) u odnosu na učenike ($M:4,35$).

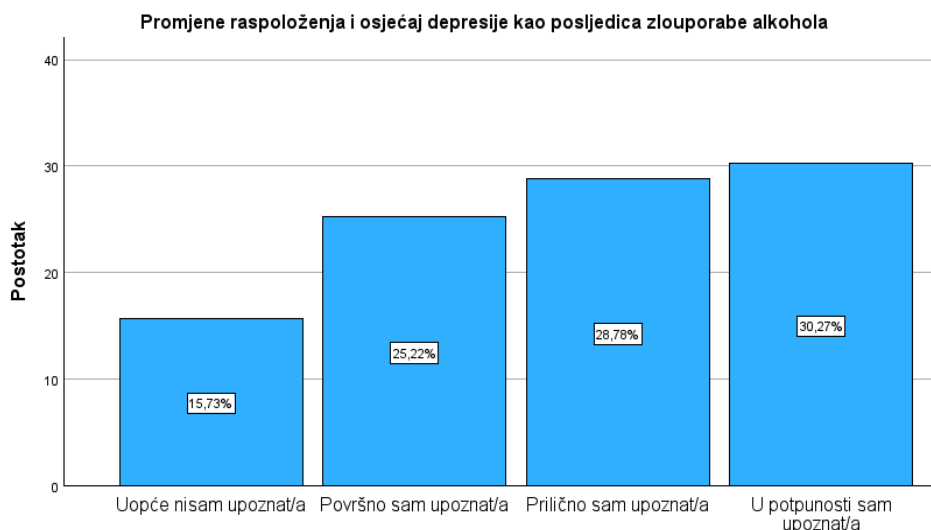
6.3. Mišljenje mladih o konzumiranju alkohola

Graf 7. Informiranost mladih o poremećaju sna kao posljedici zloupotrebe alkohola

Grafikon 7. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o poremećaju sna kao posljedici zlouporabe alkohola. Rezultati pokazuju kako je više od polovice ispitanika (58,08%) površno (28,74%) ili u potpunosti nije poznato (29,34%) sa kratkoročnom posljedicom poremećaja sna uzrokovane konzumacijom alkohola. Uglavnom je (20,2%) ili u potpunosti (21,4%) informiran manji broj ispitanika o istoj kratkoročnoj posljedici.

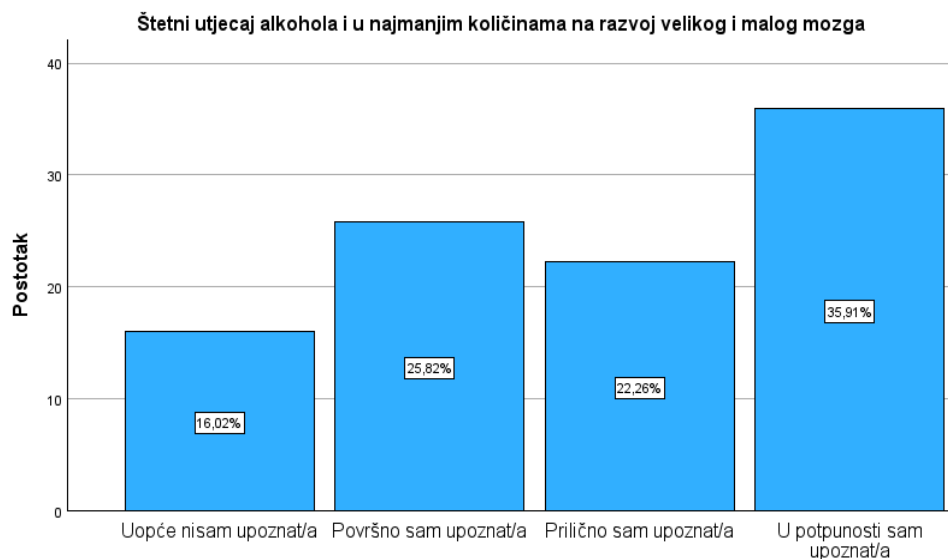
Graf 8. Informiranost mladih o promjenama raspoloženja i osjećaju depresije kao posljedice zlouporabe alkohola

Grafikon 8. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o promjenama raspoloženja i osjećaja depresije kao posljedici zlouporabe alkohola. Rezultati pokazuju kako više od polovice mladih (59,03%) smatra kako su u potpunosti (30,27%) ili prilično (28,76%) informirani o dugoročnoj posljedici konzumiranja alkohola koja se odnosi na pojavu

promjene raspoloženja i osjećaj depresije. S druge strane, 25,22% površno je, i 15,73% mladih uopće s navedenom kratkoročnom posljedicom.

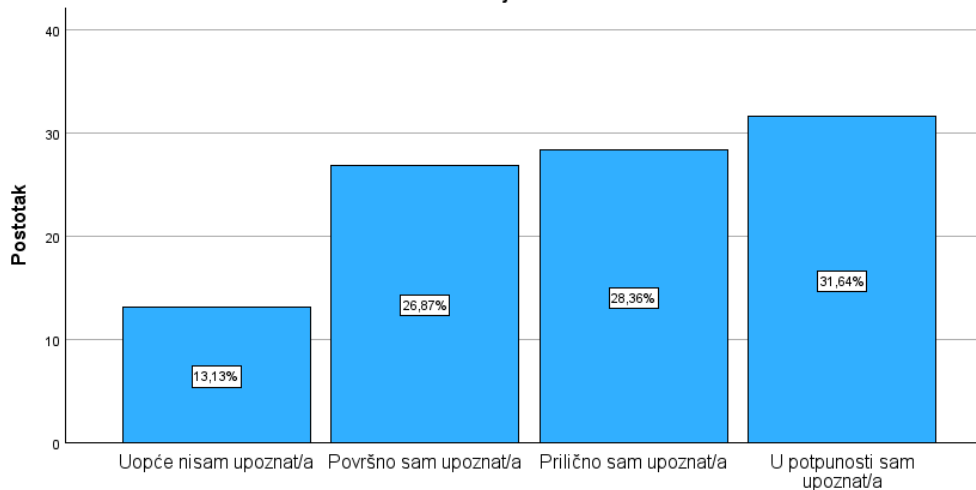
Graf 9. Informiranost mladih o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama za razvoj velikog i malog mozga

Grafikon 9. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama za razvoj velikog i malog mozga. Rezultati pokazuju kako više od polovice ispitanika (58,17%) smatra kako su u potpunosti (35,91%) ili prilično (22,26%) informirani o štetnoj posljedici konzumiranja alkohola tijekom adolescencije na razvoj velikog i malog mozga. S druge strane, 41,83% mladih površno je upoznato (25,82%) i uopće nije upoznato (16,02%) s navedenom štetnom posljedicom.

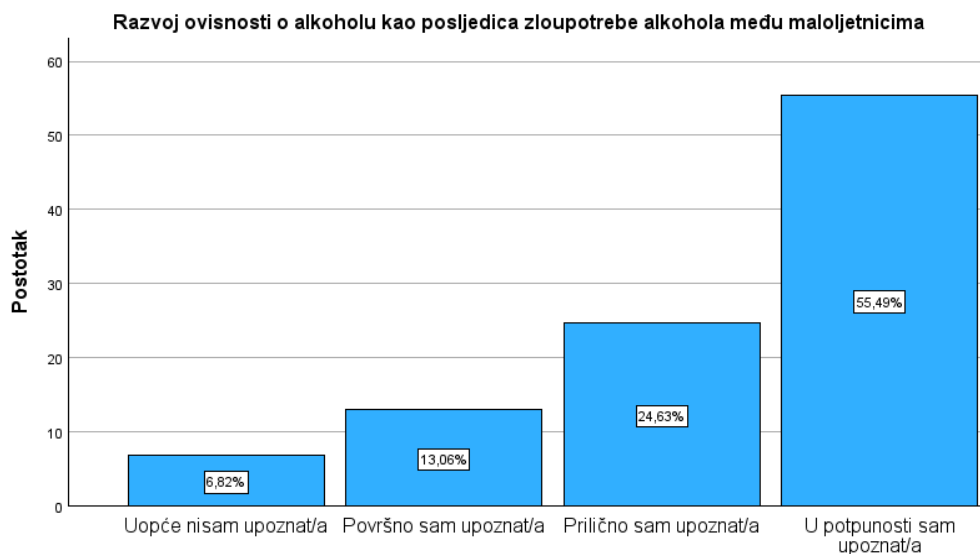
Graf 10. Informiranost mladih o problemima s pamćenjem i pažnjom te smanjenjem akademskih i radnih sposobnosti kao dugoročnom posljedicom zloupotrebe alkohola

Problemi s pamćenjem i pažnjom te smanjenje akademskih i radnih sposobnosti kao dugoročna posljedica konzumiranja alkohola

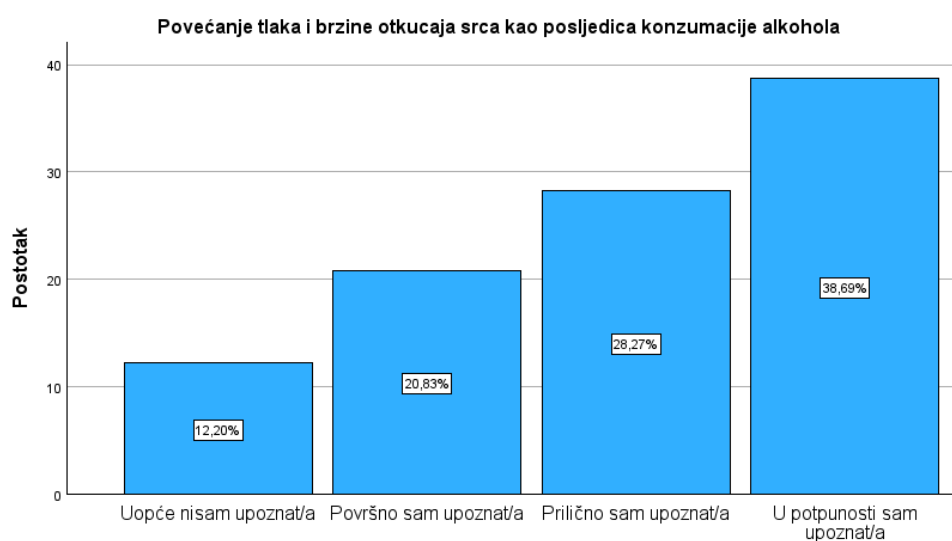
Grafikon 10. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o stvaranju problema s pamćenjem i pažnjom te smanjenjem akademskih i radnih sposobnosti kao posljedicama dugoročne konzumacije alkohola. Pokazalo se kako 61,2% mladih smatra kako su u potpunosti (31,2%) ili prilično (30%) informirani o dugoročnoj posljedici konzumiranja alkohola koja se odnosi na smanjenje akademskih i radnih sposobnosti kao i probleme sa pažnjom. S druge strane, 38,8% mladih površno je upoznato (27%) i uopće nije upoznato (11,9%) s navedenom dugoročnom posljedicom.

Graf 11. Informiranost mladih o razvoju ovisnosti o alkoholu kod maloljetnika kao posljedica zlouporabe alkohola

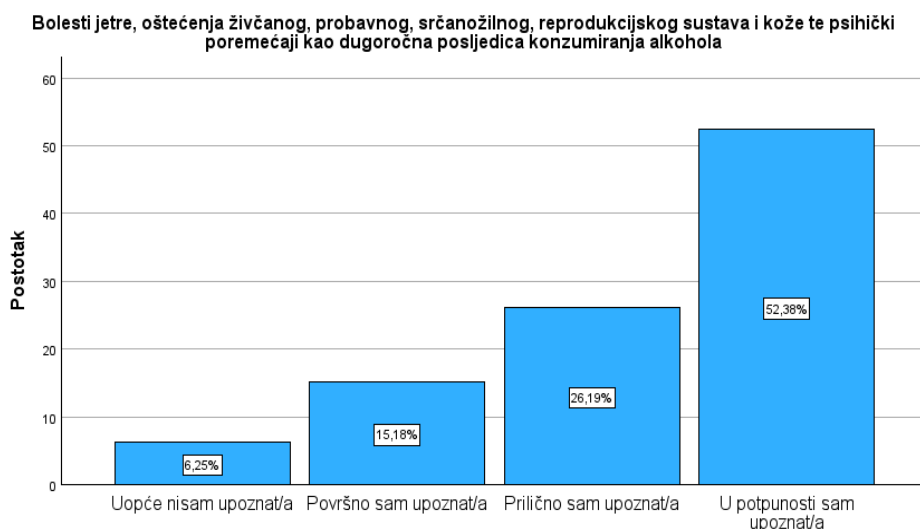
Grafikon 11. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o posljedici zlouporabe alkohola među maloljetnicima koja se odnosi na razvoj ovisnosti o alkoholu. Rezultati pokazuju kako su ispitanici u najvećoj mjeri (80,12%) u potpunosti (55,49%) i površno (24,63%) upoznati upravo sa činjenicom o potencijalnom razvoju ovisnosti o alkoholu radi njegove zlouporabe. Tek njih 19,88% površno je upoznato (13,06%) i uopće nije upoznato (6,82%) sa navedenom dugoročnom posljedicom.

Graf 12. Informiranost mladih o povišavanju krvnog tlaka i povećanju brzine otkucaja srca kao posljedice konzumacije alkohola

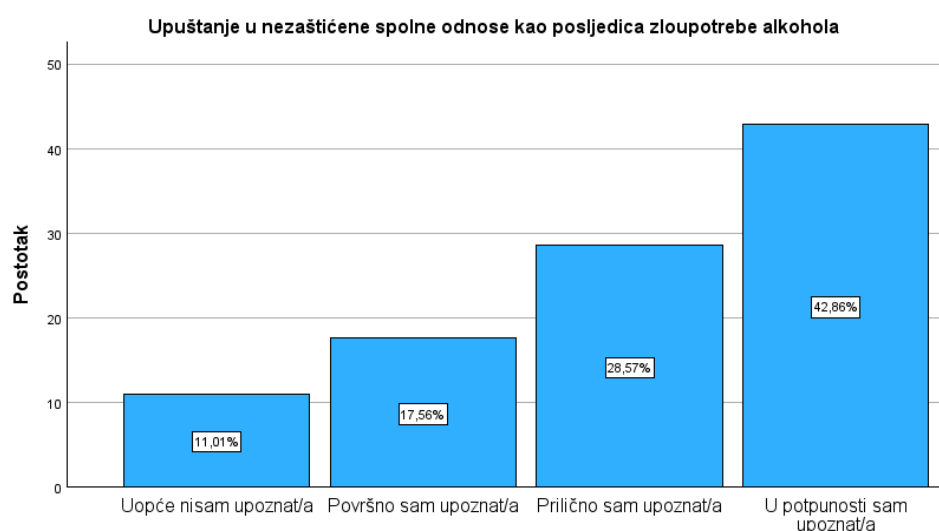
Grafikon 12. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o posljedici konzumacije alkohola koja se odnosi na povećanje tlaka i brzine otkucaja srca. Rezultati pokazuju visoku informiranost (66,96%) među ispitanicima i u vezi činjenice koja govori o utjecaju alkohola na povećanje brzine otkucaja srca i povišenje krvnog tlaka. Odnosno, njih je 38,69% u potpunosti i 33,04% prilično informirano, dok je 20,83% mladih površno upoznato (20,9%) i uopće nije upoznato (12,20%) sa navedenom posljedicom.

Graf 13. Informiranost mladih o dugoročnim posljedicama prekomjernog konzumiranja alkohola poput bolesti jetre, oštećenja živčanog, probavnog, srčano-žilnog, reproduktivnog sustava i kože te psihičkih poremećaja

Grafikon 13. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o dugoročnoj posljedici konzumacije alkohola koja se odnosi na razvijanja bolesti jetre, oštećenja živčanog, probavnog, srčanožilnog, reproduktivnog sustava i kože te psihičkih poremećaja. Rezultati ukazuju na visok udio mladih (78,57%) koji su u potpunosti (52,38%) ili prilično (26,19%) informirani o navedenoj posljedici. Tek 21,43% mladih površno je poznato (15,18%) i uopće nije poznato (6,25%) s navedenom dugoročnom posljedicom.

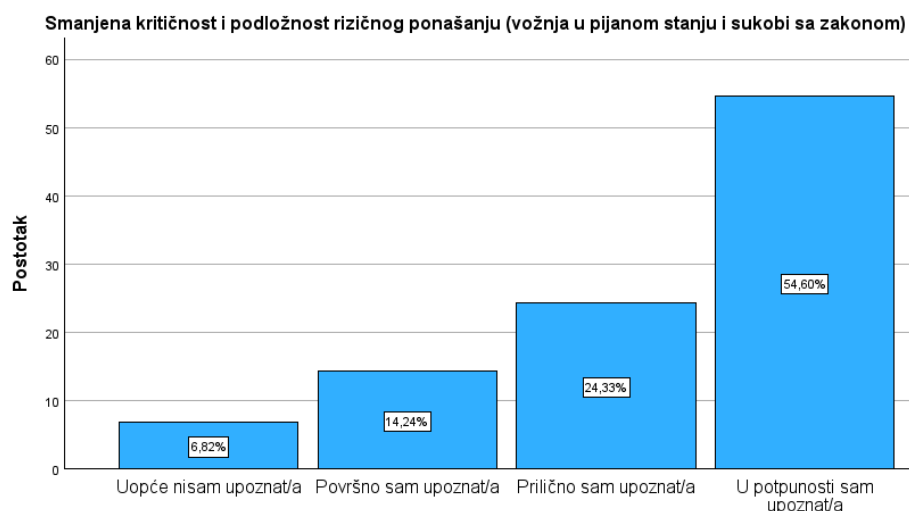
Graf 14. Informiranost mladih o ranjivosti na upuštanje u nezaštićene spolne odnose kao posljedice zlorabe alkohola

Grafikon 14. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o posljedici zlorabe alkohola koja se odnosi na upuštanje u nezaštićene odnose. Rezultati pokazuju kako više od polovice mladih (71,43%) smatra kako su u potpunosti (42,86%) ili prilično (28,57%) upoznati sa

činjenicom prema kojoj zloupotreba alkohola čini osobu ranjivom na upuštanje u nezaštićene spolne odnose. Tek 28,57% mladih površno je upoznato (17,56%) i uopće nije upoznato (11,01%) 40,6% s navedenom posljedicom.

Graf 15. Informiranost mladih o smanjenju kritičnosti i povećanju ranjivosti na rizično ponašanje, poput vožnje u pijanom stanju i sukoba sa zakonom kao posljedica konzumacije alkohola

Grafikon 15. prikazuje rezultate mišljenja (informiranosti) o posljedici konzumacije alkohola koja se odnosi na smanjenu kritičnost i podložnost rizičnom ponašanju. Rezultati pokazuju kako vrlo velik udio mladih (78,93%) smatra kako su u potpunosti (54,60%) i prilično (24,33%) upoznati sa navedenom posljedicom. Tek 21,07% mladih površno je upoznato (14,24%) i uopće nije upoznato (6,82%) sa navedenom posljedicom.

Informiranost mladih o štetnim posljedicama alkohola s obzirom na spol

H0 - Ne postoji razlika u informiranosti mladih s obzirom na spol.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=12035,000$, $z=1,434$, $p>0,05$) u informiranosti o poremećaju sna kao posljedici zlouporabe alkohola. Pri tome, učenici ($c=2$, $q3-1=2$, $M:2,28$) i učenice ($c=2$, $q3-1=1$, $M:2,44$) u podjednakoj mjeri preferiraju konzumaciju žestokih alkoholnih pića.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=12744,000$, $z=0,851$, $p>0,05$) u informiranosti o promjenama raspoloženja i pojave osjećaja depresije

kao posljedici konzumiranja alkohola. Pri tome, učenici ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,69$) i učenice ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,80$) u podjednakoj mjeri preferiraju konzumaciju žestokih alkoholnih pića.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11284,000$, $z=2,620$, $p<0,05$) u informiranosti o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama na razvoj velikog i malog mozga. Pri tome, učenice su statistički značajno ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,97$) u većoj mjeri informirane o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama na razvoj velikog i malog mozga u odnosu na učenike ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,64$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na preferenciju konzumiranja slatkih alkoholnih pića ($r=0,14$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=11917,000$, $z=1,670$, $p=0,05$) u informiranosti o dugoročnoj posljedici konzumiranja alkohola koja se odnosi na probleme s pamćenjem te smanjenjem akademskih i radnih sposobnosti. Pri tome, učenici ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,71$) i učenice ($c=3$, $q3-1=2$, $M:2,91$) u podjednakoj su mjeri informirani o navedenoj dugoročnoj posljedici.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika ($u=12405,500$, $z=1,351$, $p>0,05$) u informiranosti o razvoju ovisnosti o alkoholu kao posljedici zloupotrebe alkohola među maloljetnicima. Pri tome, učenici ($c=4$, $q3-1=1$, $M:3,22$) i učenice ($c=4$, $q3-1=1$, $M:3,41$) u podjednakoj su mjeri informirani o navedenom riziku.

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11064,000$, $z=2,830$, $p<0,05$) u informiranosti o djelovanju alkohola na povećanje tlaka i otkucaja srca. Pri tome, učenice su statistički značajno ($C2=3$, $Q3-1=1$, $M:3,13$) u većoj mjeri educirane o djelovanju alkohola na povećanje tlaka i otkucaja srca u odnosu na učenike ($C1=3$, $Q3-1=2$, $M:2,79$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na informiranost o navedenom djelovanju alkohola ($r=0,16$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11483,000$, $z=2,421$, $p<0,05$) u informiranosti dugoročnoj posljedici prekomjerne konzumacije alkohola koja se odnosi na bolesti jetre, oštećenja živčanog, probavnog, srčano-žilnog, reproduktivnog sustava i kože te do psihičkih poremećaja. Pri tome, učenice su statistički značajno ($C2=4$, $Q3-1=1$, $M:3,41$) u većoj mjeri informirane o dugoročnoj posljedici razvoja raznih bolesti u odnosu na učenike ($C1=3$, $Q3-1=2$, $M:3,14$). Odnosno, prisutna je velika

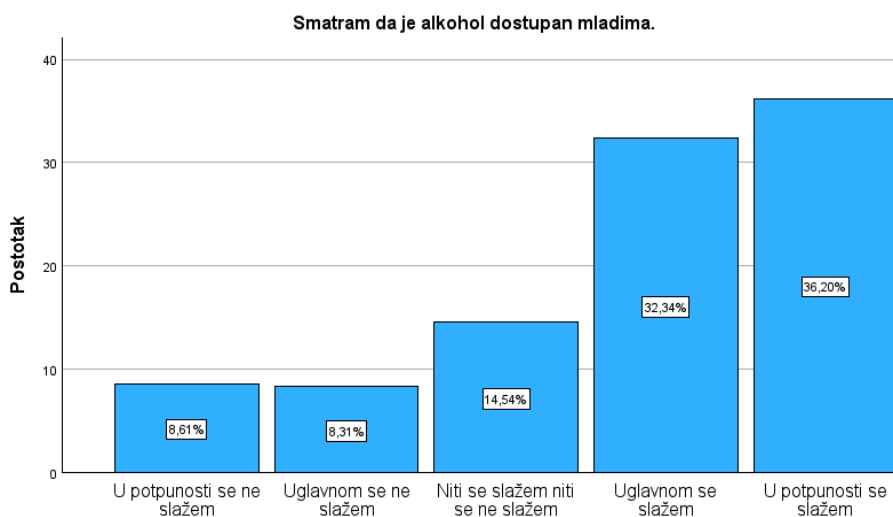
količina efekta spola pojedinca na informiranost o navedenoj dugoročnoj posljedici konzumiranja alkohola ($r=0,13$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11677,000$, $z=2,100$, $p<0,05$) u informiranosti o upuštanju u nezaštićene spolne odnose kao posljedica zlouporabe alkohola. Pri tome, učenice su statistički značajno ($C2=3$, $Q3-1=1$, $M:3,16$) u većoj mjeri informirane o upuštanju u nezaštićene spolne odnose kao posljedici zlouporabe alkohola ($C1=3$, $Q3-1=2$, $M:2,95$). Odnosno, prisutna je srednja količina efekta spola pojedinca na informiranost o navedenoj dugoročnoj posljedici zlouporabe alkohola ($r=0,11$).

Mann-Whitney testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($u=11258,500$, $z=2,816$, $p<0,05$) u informiranosti o smanjuju kritičnosti i povećanju ranjivosti na rizično ponašanje, poput vožnje u pijanom stanju i sukoba sa zakonom. Pri tome, učenice su statistički značajno ($C2=4$, $Q3-1=1$, $M:3,46$) u većoj mjeri informirane o smanjenju vlastite kritičnosti i povećanju ranjivosti na rizična ponašanja u odnosu na učenike ($C1=3$, $Q3-1=2$, $M:3,14$). Odnosno, prisutna je velika količina efekta spola pojedinca na informiranost o navedenom djelovanju alkohola ($r=0,11$).

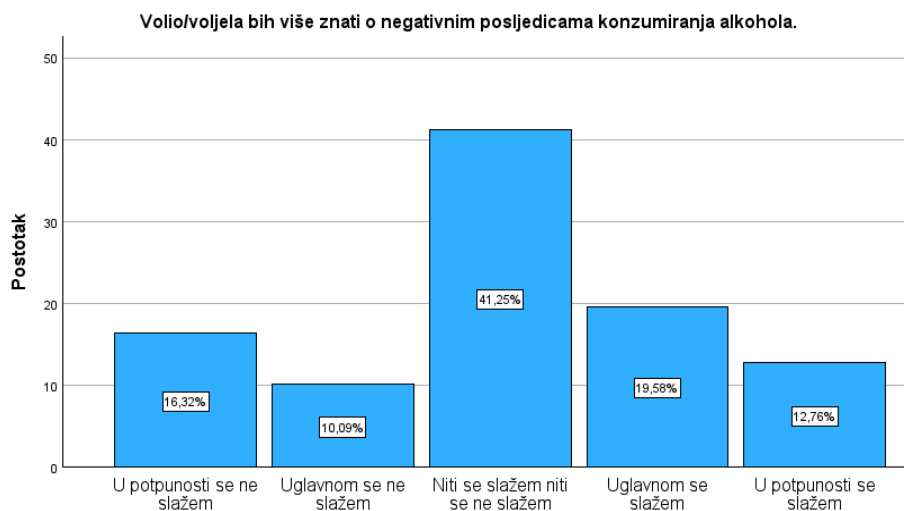
Nulta hipoteza se ne prihvaća, odnosno postoji razlika u informiranosti mladih o štetnim posljedicama alkohola s obzirom na spol. Pri tome, učenice su pokazale veću informiranost od učenika u više od polovice, odnosno u pet od devet čestica koje ispituju informiranost o štetnim posljedicama alkohola, dok se informiranost u četiri čestice pokazala podjednakom među učenicima i učenicama. Odnosno, učenice su pokazale veću informiranost od učenika u česticama koje se odnose na djelovanje alkohola (povećanje tlaka i otkucaja srca, upuštanje u nezaštićene spolne odnose, smanjenje kritičnosti) te česticu koja ispituje informiranost o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama. Učenici i učenice u jednakoj su mjeri informirani o dugoročnim posljedicama konzumacije alkohola (razvoj ovisnosti o alkoholu, problemi s pamćenjem i smanjenje akademskih i radnih sposobnosti), kratkoročnoj posljedici konzumacije alkohola (promjene raspoloženja i pojave osjećaja depresije) te posljedici zlouporabe alkohola (poremećaj sna).

Graf 16. Dostupnost alkohola maloljetnim osobama

Grafikon 16. prikazuje rezultate mišljenja ispitanika o dostupnosti alkohola maloljetnim osobama. Rezultati pokazuju kako se više od polovice mladih (68,54%) u potpunosti (36,20%) i uglavnom (32,34%) slaže kako je alkohol maloljetnim osobama dostupan. Podijeljenog su mišljenja 14,54% mladih, dok se uglavnom se ne slaže njih 8,31% te u potpunosti ne slaže 8,61% ispitanika.

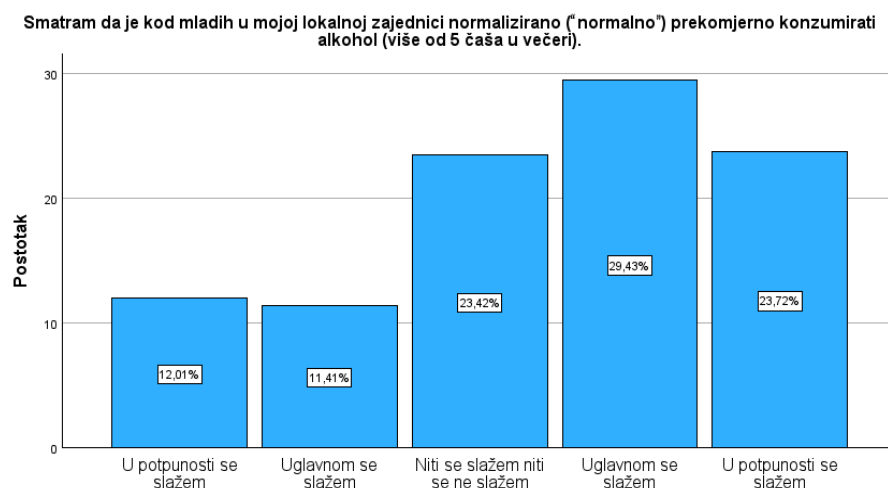
Graf 17. Želja za učenjem o negativnim posljedicama konzumiranja alkohola

Grafikon 17. prikazuje rezultate mišljenja ispitanika na pitanje bi li voljeli znati više o negativnim posljedicama konzumiranja alkohola. Pokazalo se kako se mladi u najvećoj mjeri niti slažu niti ne slažu sa tvrdnjom o nadogradnji znanja o negativnim posljedicama konzumiranja alkohola (41,28%), dok se njih 19% uglavnom slaže s navedenim. S druge strane, 10,09% mladih uglavnom se ne slaže, odnosno nema želju nadograditi vlastito znanje

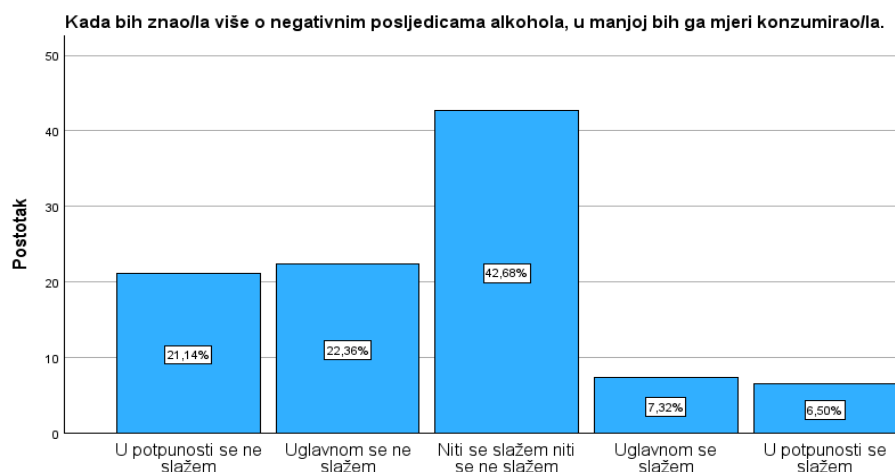
o štetnim posljedicama alkohola te je udio mladih koji se potpuno ne slažu (16,32%) veći od onih koji se u potpunosti slažu (12,76%).

Graf 18. Normalizacija prekomjernog konzumiranja alkohola među mladima (više od 5 čaša u večeri)

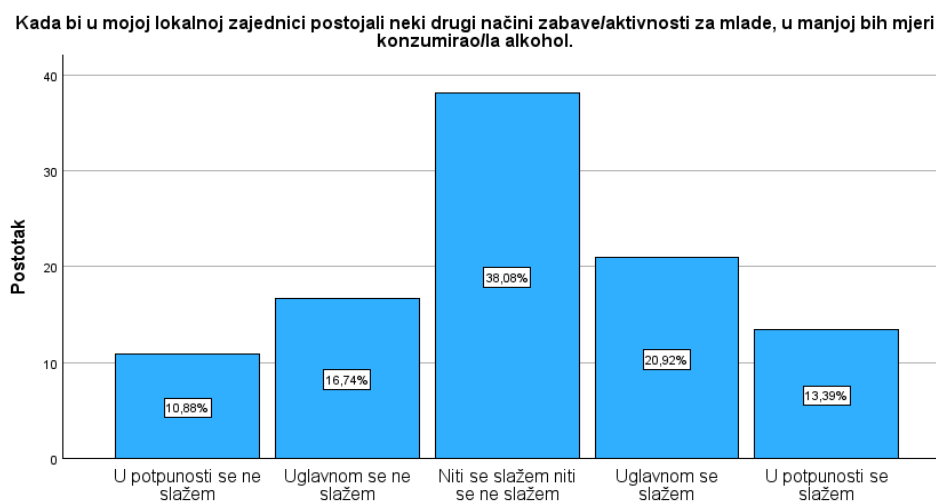
Grafikon 18. prikazuje rezultate mišljenja ispitanika o normalizaciji prekomjernog konzumiranja alkohola među mladima. Rezultati pokazuju kako se najveći udio mladih (29,43%) uglavnom slaže kako je konzumacija pet ili više čaša u jednoj prigodi normalizirano ponašanje među mladima. Odnosno, njih 23,72% u potpunosti se slaže, dok se tek nešto manje ispitanika (23,42%) niti slaže niti ne slaže s navedenim. Nezanemariv dio mladih u potpunosti se ne slaže (12,01%) te uglavnom ne slaže (11,41%) kako je *binge drinking* uobičajen način konzumiranja alkohola među mladima.

Graf 19. Informiranost o štetnim posljedicama alkohola kao zaštitni čimbenik njegova konzumiranja

Grafikon 19. prikazuje rezultate mišljenja o zaštitnom čimbeniku konzumacije alkohola koji se odnosi na bolju educiranost o štetnim posljedicama. Rezultati pokazuju kako se gotovo polovica mladih (42,68%) niti slaže niti ne slaže kako bi veći udio znanja o štetnim posljedicama alkohola kod njih doveo do manje mjere njegove konzumacije. Štoviše, značajno je više mladih koji se uglavnom (22,36%) i u potpunosti ne slažu (21,14%) sa informiranosti o štetnosti kao zaštitnim faktorom za konzumaciju alkohola. Tek 7,32% učenika uglavnom se slaže i njih 6,50% u potpunosti se slaže s navedenim.

Graf 20. Aktivnosti za mlade koje ne uključuju alkohol kao način preveniranja konzumacije alkohola među mladima

Grafikon 20. prikazuje rezultate mišljenja ispitanika o zaštitnom čimbeniku konzumacije alkohola koji se odnosi na ponudu drugih načina zabave koji ne uključuju konzumaciju alkohola. Rezultati pokazuju kako se najveći udio ispitanika (38,08%) niti slaže niti ne slaže kako bi sudjelovanjem u drugim oblicima zabave/aktivnosti za mlade u manjoj mjeri konzumirali alkohol. Nakon navedene skupine mladih, njih 20,92% uglavnom se slaže te je veći udio onih koji se uglavnom ne slažu (16,74%) od onih koji se u potpunosti slažu (13,39%) s navedenim. U potpunosti se ne slaže 10,88% mladih sa navedenom tvrdnjom.

Mišljenje mladih o načinu smanjenja učestalosti konzumacije alkohola među mladima

Tablica 9. Mišljenje mladih koje odnosi na poskupljenje alkohola kao način za smanjenje učestalosti konzumiranja alkohola među mladima

Mišljenje mladih o načinu smanjenja učestalost konzumacije alkohola među mladima		
R.br.	Način smanjenja	Frekvencija
1.	Veća kontrola/stroža zabrana prodaje alkohola osobama mlađim od 18 godina	59
2.	Aktivnosti za mlade koje ne uključuju konzumaciju alkohola	28
4.	Edukacija	16
5.	Poskupljenje alkohola	10
6.	Kazne (povećanje i postroženje)	10
7.	Odgovornost roditelja	7
8.	Osobna odgovornost	5
9.	Ukidanje alkohola/smanjenje proizvodnje alkohola	5

U 9. tablici nalaze se odgovori koje su ispitanici dali na pitanje: Prema tvom mišljenju, na koji način ili kojim strategijama bi smanjio/la učestalost konzumiranja alkohola kod mladih? Analizom podataka dobiveni su dominantni stavovi o alkoholnoj politici koji podržavaju kontrolu. Točnije, od gotovo polovice sveukupnog broja ispitanika (N=143, 42%), identičan postotak ispitanika (N=59, 41%) podržava stavove koji podržavaju provođenje veće kontrole, odnosno strože zabrane prodaje alkohola osobama mlađim od 18 godina kao način za smanjenje učestalosti konzumiranja alkohola među mladima. Ove mjere, smatraju mladi, trebale bi uključivati veću kontrolu nad osobnim iskaznicama te potroženje mjera i sankcija osobama koje prodaju alkoholna pića osobama mlađim od 18 godina. Popriličan broj mladih zalaže se i za poskupljenje cijena alkoholnih pića.

U nešto manjoj mjeri (N=28, 20%) mladi podržavaju osmišljavanje i provođenje različitih oblika zabave i aktivnosti za mlade koje ne uključuju konzumiranje alkohola kao način suzbijanja učestalosti konzumiranja alkohola među mladima. Pritom, mladi se najčešće zalažu za provođenje različitih sportskih aktivnosti (npr. organiziranje različitih sportskih turnira, pecanje, biljar, stolni tenis, kuglanje, trampolin-park) i igranje društvenih igara (različite društvene igre, kartanje). Također, nekoliko ispitanika navodi klubove za mlade u kojim se ne konzumira alkohol kao oblik zabave za mlade. Popriličan broj mladih naglašava

nedostatak aktivnosti i mjesta za zabavu i provođenje vremena mladih na načine koje ne uključuju konzumaciju alkohola u njihovoj lokalnoj zajednici.

Nadalje, 11% mladih podržava mjere edukacije koje uključuju saznanja o djelovanju alkohola, njegovim posljedicama i razvoju alkoholizma. Pritom, mladi u najvećoj mjeri pokazuju zainteresiranost za edukaciju o razvoju alkoholizma i pokazivanje *“života alkoholičara”*, odnosno štetnom utjecaju alkohola.

Stavovi koji podržavaju *“laisses faire”* alkoholnu politiku u najnižoj su mjeri prisutni među mladima obuhvaćenim ovim istraživanjem, odnosno nešto više mladih procjenjuje roditeljsku odgovornost (7) od onih koji procjenjuju osobnu odgovornost za posljedice vezane uz alkohol (5), što nije u skladu s prethodnim istraživanjem.

Popriličan broj mladih (23) ne bi smanjio učestalost konzumiranja alkohola među mladima, njih 11 smatra kako se konzumiranje alkohola među mladima ne može smanjiti, dok njih 28 nije sigurno kako to učiniti.

Posebno bismo izdvojili tri odgovora ispitanika koja se izdvajaju od ostalih i pokazuju kritični i sveobuhvatni pristup problematici. Na pitanje: Prema tvojem mišljenju, na koji način ili kojim strategijama bi smanjio/la učestalost konzumiranja alkohola kod mladih?, troje mladih odgovorili su sljedeće: *“Normalizacija autentičnosti u društvu i prestanak pritiska većine na pretvaranje u nešto što nismo.”*, *“Pokazivanjem efekta alkoholiziranosti (na zdravlje i na reputaciju osobe), sveukupna rekonstrukcija društvenog odnosa sa alkoholom, podrška ovisnika... nije jednostavno ali moramo”*, *“Pokazivanje drugih načina zabave i pojačati svjesnost o tome da se zabava ne mora voditi oko alkohola već da postoje drugi puno bolji načini koji pružaju vječna sjećanja a ne zaborav i loše posljedice”*.

7. Analiza i rasprava

Rezultati istraživanja ukazuju na visoku prevalenciju konzumiranja alkohola među ispitanim učenicima i učenicama prvih i četvrtih razreda srednje škole (73,88%). Nažalost, visoka se prevalencija konzumiranja alkohola među mladima u Hrvatskoj utvrđuje već niz godina (ZZJZ, 2006; Dominović i Županić, 2016; ZZJZ, 2019: 89%; ESPAD, 2019: 80%). Štoviše, 2019. godine se utvrđuje porast konzumacije alkohola i drugih sredstava ovisnosti među mladima u dobi između 15 i 34 godine, kao i najveća životna prevalencija konzumiranja alkohola među mladima u dobi između 15 i 24 godine (94,1%) (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Istraživanjem se utvrdila i visoka životna prevalencija konzumacije alkohola među ispitanicima od 81,6%. Rezultati ESPAD istraživanja proteklih 20 godina ukazuju na visoku životnu prevalenciju konzumiranja alkohola među mladima u Republici Hrvatskoj, a posljednjim valom istraživanja utvrđuje se stopa od čak 90%, bilježeći pritom trend pada iste (ESPAD Group, 2020).

Istraživanjem se pokazalo se kako je najviše onih učenika i učenica koji ponekad konzumiraju alkohol (jednom do pet puta mjesečno) (33,83%). Nadalje, zabrinjavajući udio mladih konzumira alkohol često, odnosno više od pet puta mjesečno (10,68%) te vrlo često (gotovo svaki dan) (1,78%). Nikada ne konzumira alkohol tek 26,11% mladih. Konkretnije, najveći udio mladih (16%) alkohol konzumira jedanput mjesečno, 4,7% mladih to čini četiri puta mjesečno te njih 3,9% pet puta mjesečno. Dobiveni su podaci u skladu sa podacima koji ukazuju na visoku učestalost konzumiranja alkohola među mladima prema kojima se Hrvatska plasira na visoka mjesta na ljestvici u odnosu na druge europske zemlje, a i među općom populacijom prema čemu se plasiramo među prvih pet zemalja prema svakodnevnoj konzumaciji alkohola (HZJZ: *EHIS*, 2021).

Ovim istraživanjem potvrdio se trend povećanja konzumacije alkohola među djevojkama u odnosu na mladiće (Dominović i Županić, 2016; Nikčević i Milković, 2016; Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024; ESPAD Group, 2020). Naime, pokazalo se kako djevojke statistički značajno ($A=3,54$) konzumiraju alkohol u odnosu na mladiće ($A=3,74$). Neki autori se slažu kako razlog navedenome leži u činjenici kako djevojke mogu biti osjetljivije na internaliziranje stresa, tjeskobe i drugih emocionalnih i psihičkih stanja, stoga alkohol može služiti kao sredstvo za rješavanje ovih problema mentalnog zdravlja.

Istraživanjem se nastojalo ispitati i konzumiraju li alkohol više učenici i učenice prvih ili četvrtih razreda srednje škole. Pokazalo se kako čak 84% učenika četvrtih razreda te 62% učenika prvih razreda srednje škole konzumira alkohol, što se gotovo poklapa sa istraživanjem od Dominović i Županić iz 2016. godine (83%:65%). Ovime se potvrđuje povećanje konzumacije alkohola s dobi koje se različitim istraživanjima utvrđuje niz godina (Sakoman i sur., 2002; Greblo i Šegregur, 2010; Matković, Petak i Ključević, 2021, Charrier, van Dorsselaer, Canale i sur., 2024). Povećanje konzumacije alkohola s dobi može biti povezano sa povećanjem životnog iskustva, no i utjecajem različitih čimbenika, poput društva, utjecaja obitelji i mentalnog zdravlja pojedinca.

Pokazalo se kako je čak 38,28% mladih rano probalo alkohol, odnosno u dobi od 14 godina ili ranije. Dob prve konzumacije među ispitanicima kreće se između 4 i 18 godina starosti, a najviše je onih koji su probali alkohol sa 15 (18,10%) i 14 godina (15,4%), a tek je dvoje ispitanika (0,06%) alkohol probalo s navršениh 18 godina. Prema Donovan i Molina (2011), rani početak konzumacije alkohola podrazumijeva se u dobi od 14 godina i ranije te se dob prve konzumacije alkohola kreće između dobi od 8 i 15 godina. Pokazalo se kako su najčešći razlozi prve konzumacije alkohola znatiželja (58,8%) i zabava (46,6%). Nakon toga, 5,3% mladih prvi je put probalo alkohol radi dosade, njih 4,5% radi želje za dokazivanjem/prilagodbom s vršnjacima te njih 4,2% radi želje da bude poput odraslih. Najmanje značajan razlog prve konzumacije alkohola jest pritisak vršnjaka (0,3%). Znatiželja ostaje najčešći razlog prve konzumacije alkohola među mladima, no utjecaj vršnjaka ovim se istraživanjem pokazao znatno manjim u usporedbi s prethodnim istraživanjima. Prema Nastavnom zavodu za javno zdravstvo, odgoda bi prve konzumacije alkoholnog pića do punoljetnosti, odnosno navršene osamnaeste godine života značajno smanjila rizik za razvoj ovisnosti o alkoholu i ostale rizike vezane uz konzumaciju alkohola (NZJZ, 2020). U Hrvatskoj je tek 3,9% mladih kušalo alkohol s navršениh 22 godine života, a niski postotak mladih koji su kušali alkohol nakon navršениh 18 godina života utvrđuje se i ovim istraživanjem.

Rezultati istraživanja pokazuju kako mladi najčešće konzumiraju alkohol radi zabave (65,9%) te kako bi se opustili (38%). Čak 13,6% mladih pije s obitelji, a njih 8,9% konzumira alkohol iz dosade. Najmanje značajnim su se pokazali razlozi konzumacije alkohola koji se odnose na izbjegavanje obiteljskih (1,8%) i problema u školi (1,2%) te ponovno pritisak vršnjaka/prijatelja (1,2%). Odnosno, ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem konzumiraju

alkohol kako bi postigli nešto pozitivno, a ne izbjegli nešto negativno te radi svidanja anksiolitičkog efekta alkohola. Dakle, i ovim istraživanjem društveni su se motivi pokazali najznačajnijim za konzumaciju alkohola među mladima (Sjodin, Larm i Raninen, 2021; Vrkić Boban, 2023). Odnosno, mladi najčešće konzumiraju alkohol radi zabave i osobnog zadovoljstva, a puno rjeđe radi izbjegavanja ili suočavanja s bilo kojom vrstom problema (Greblo i Šegregur, 2010; Domitrović, Županić, 2016; Pejnović Franelić, Muslić i Markelić, 2017; Leko Šimić i Turjak, 2018).

Istraživanjem se nastojala utvrditi dob prve konzumacije tri ili više čaša, a ista je zabilježena u dobi od 10 do 18 godina. Najčešća utvrđena dob prve konzumacije tri ili više čaša alkoholnog pića u jednoj prigodi među ispitanicima jest sa 15 (17,21%) te 16 godina života (13,35%). Dvoje ispitanika konzumiralo je tri ili više čaša alkoholnog pića sa 10 godina života (0,6%). Sa navršenih 11 godina to je učinio jedan ispitanik (0,03%), sa 12 godina života njih sedmero (2,08%), s 13 godina njih 4,15% te s 14 godina njih 9,50%. Sa navršenih 17 godina života, tri ili više čaša alkoholnog pića konzumiralo 8,90% ispitanika, a tek njih 2,37% to je učinilo sa navršenih 18 godina. Također, pokazalo se kako prevalencija konzumacije tri ili više čaša u jednoj prigodi među ispitanicima iznosi visokih 58,50%. Dobiveni podaci u skladu su sa zabrinjavajućim podacima OECD-a, prema kojemu više od 60% mladih u dobi od 15 godina konzumira alkohol, a čak je svaki peti već doživio pijanstvo barem dva puta (OECD, 2021). Konzumacija veće količine alkoholnih pića u jednoj prigodi karakteristična je za mlade, a povezana je sa većom izloženošću socijalnim situacijama, normalizacijom konzumacije alkohola u društvu, neznanjem ili neiskustvom vezanog uz konzumaciju alkoholnih pića ili pak željom za dokazivanjem za pripadanjem svijetu odraslih (Leko, Šimić i Turjak, 2018; Vrkić Boban, 2023).

Najveća odstupanja ovog istraživanja od rezultata prethodnih istraživanja vidljiva su po pitanju osobitosti konzumacije alkohola, odnosno preferenciji alkoholnih pića. Naime, ovim se istraživanjem pokazalo kako mladi najčešće konzumiraju žestoka alkoholna pića (46,3%). Zatim, u gotovo podjednako mjeri mladi preferiraju konzumaciju piva (37,7%) i slatkih alkoholnih pića (34,4%), dok je najmanje preferirano alkoholno piće vino (29,1%). Prema prethodnim istraživanjima, najčešće preferirano piće jest pivo, zatim vino te naposljetku žestoka pića (Pejnović Franelić, Musić i Markelić, 2017; Dominović i Županić, 2016). Vezano uz razlike u preferencijama alkoholnih pića među mladićima i djevojkama,

pokazalo se kako mladići u najvećoj mjeri konzumiraju pivo te u nešto manjoj mjeri žestoka pića, dok djevojke u podjednakoj mjeri najčešće konzumiraju žestoka i slatka alkoholna pića. Također, pokazalo se kako djevojke češće konzumiraju vino i slatka alkoholna pića u odnosu na mladiće, dok mladići češće konzumiraju pivo u odnosu na djevojke, koji se rezultati poklapaju s već utvrđenim preferencijama alkoholnih pića među djevojkama i mladićima (Pejnović Franelić, Musić i Markelić, 2017, Dominović i Županić, 2016). Žestoka pića sadržavaju najveći udio alkohola, čija prekomjerna konzumacija može voditi ka pojavi neželjenih posljedica, odnosno ozljeda, trovanjem alkoholom ili u najgorem slučaju smrti (HZJZ, 2024). Uz navedeno, činjenica koja ukazuje na povećanje konzumacije alkohola među djevojkama općenito, i time povećanje konzumacije žestokih alkoholnih pića među istima, trebala bi biti apel za poboljšanje edukacije o konzumaciji alkoholnih pića među mladima općenito, a osobito među djevojkama, s obzirom na slabiju toleranciju alkohola među pripadnicama ženskog spola.

Nadalje, istraživanjem se nastojala ispitati pojavnost i učestalost posljedica uzrokovanih konzumacijom alkohola među ispitanicima. Pokazalo se kako je pojavnost posljedica uzrokovanih konzumacijom alkohola čak 60% među svim ispitanicima. Odnosno, neke od posljedica uzrokovanih konzumacijom alkohola prisutne su među čak 80,72% mladih koji konzumiraju alkohol makar jednom godišnje. Nadalje, najviše mladih doživjelo je privremeni gubitak pamćenja (22,8%), zatim pad/ozljedu (13,1%) i svađu (12,5%). Osim toga, gubitak svijesti doživjelo je njih čak 5,6%, tučnjavu njih 4,2% te detoksikaciju u hitnoj pomoći/bolnici tri ispitanika (0,9%). Mladima se, prema rezultatima ovoga istraživanja, ove nezgode najčešće događaju rijetko (među njih 25,5%). Nezanemarujuć je broj mladih kojima se nezgode događaju ponekad, odnosno 1 od 7 puta prilikom konzumacije alkohola (5,0%), često (2,4%) te gotovo svaki put (0,9%). Pritom, utvrdilo se kako ne postoji statistički značajna razlika u učestalosti navedenih posljedica uzrokovanih konzumacijom alkohola između učenika i učenica.

Pokazalo se kako mladi uglavnom jesu informirani o negativnim učincima alkohola na zdravlje. Točnije, mladi pokazuju najvišu informiranost o dugoročnim posljedicama konzumacije alkohola te najnižu o posljedicama zloupotrebe alkohola. Utvrđena je statistički značajna razlika u informiranosti između djevojaka i mladića, gdje pritom učenice pokazuju veću informiranost o negativnim učincima alkohola u odnosu na mladiće. Odnosno, učenice

su pokazale višu informiranost od učenika u česticama koje se odnose na štetno djelovanje alkohola. Informiranje mladih o negativnim učincima alkohola kao i razvoju i posljedicama alkoholizma ključno je za suzbijanje konzumacije alkohola među mladima. Ipak, rekonstrukcija odnosa cjelokupnog društva sa alkoholom kao i davanje pozitivnog primjera za odnošenje sa alkoholom i edukacija od strane obitelji o istom neizostavni su dio preventivnih akcija usmjerenih na suzbijanje konzumacije alkohola među mladima. Potrebne su akcije društva koje su usmjerene na promoviranje zdravog stila života, a koje uključuju i prestanak reklamiranja alkoholnih pića i druge.

Konačno, nastojalo se ispitati mišljenje mladih o dostupnosti alkohola. Više od polovice mladih (68,54%) u potpunosti se (36,20%) i uglavnom (32,34%) smatra kako je alkohol mladima dostupan. Dobiveni podaci u skladu su sa prethodnim istraživanjima (Vrkić Boban, 2023), a prema kojemu čak 75,83% Republici Hrvatskoj u dobi od 16-18 godina lako dolazi do alkohola (Koraj, Protić i Pranjić, 2020). Percepcija o lakoj dostupnosti alkohola, kao i njegova dostupnost u dućanima, noćnim klubovima i kafićima utječe na konzumaciju alkohola među mladima (Obradors-Rial, Ariza, Continente, Muntaner, 2018). Laka dostupnost alkohola i nedostatak sadržaja za mlade koji promiču zdrav način života mogu ozbiljno narušiti zdravlje mlade osobe, stoga bi odrasli trebali ozbiljnije shvatiti problematiku konzumacije alkohola među mladima.

7.1. Primjenjivost rezultata istraživanja u praksi

Rezultati istraživanja ukazuju na visoku prevalenciju konzumacije alkohola među ispitanim učenicima prvih i četvrtih razreda. Također, rezultati istraživanja ukazuju na visoku životnu prevalenciju konzumacije alkohola među ispitanim mladima. Nažalost, visoku prevalenciju konzumacije alkohola među mladima u Hrvatskoj bilježi se već dva desetljeća. Ispitani mladi konzumiraju alkohol najčešće radi zabave i opuštanja, što ukazuje na normalizaciju konzumacije alkohola u našem društvu, odnosno uključuje konzumaciju alkohola kao "normalan" način zabave i zadovoljavanje vlastitih potreba.

Naime, kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih od krucijalne je važnosti za razvoj zdrave ličnosti. Veći dio ispitanih mladih naglašava kako u njihovoj lokalnoj zajednici nedostaje sadržaja za mlade koji ne uključuju konzumaciju alkohola, pritom najčešće misleći na sportske turnire i igranje društvenih igara.

Također, laka dostupnost alkohola među mladima dokazano je povezana sa njegovom učestalom konzumacijom. S obzirom kako gotovo svi ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem procjenjuju alkohol lako ili vrlo lako dostupnim, mjere za smanjenje dostupnosti alkohola koje uključuju strožu kontrolu prodaje alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina kao i njegovu smanjenu dostupnost u trgovinama ključni su koraci u praksi za smanjenje adolescentskog pijenja.

Istraživanjima se pokazalo kako je čak i najmanja količina alkohola štetna za zdravlje mozga, a osobito u razdoblju adolescencije kada je prisutan najznačajniji kognitivni razvoj mozga. Potreba za boljom edukacijom mladih o posljedicama alkohola i alkoholizmu vidljiva je i u činjenici kako je više od polovice ispitanika mladih doživjelo neku posljedicu uzrokovanu konzumacijom alkohola. Pritom, pokazalo se kako mladi najviše mladih pokazuje interes za educiranje o razvoju alkoholizma i prikazivanju "života alkoholičara".

7.2. Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja

Provedeno istraživanje nudi uvid u neke od aspekata osobitosti i navike konzumiranja alkohola među adolescentima, njihova promišljanja o alkoholu i informiranosti o istome. Istraživanjem se nije uspjelo obuhvatiti ispitanike iz svih županija diljem Hrvatske, pa tako preporuka ide u smjeru uključivanja svih učenika iz svih županija.

Istraživanje ukazuje na učestalo konzumiranje alkohola među adolescentima. Ipak, da bi se dobio detaljniji uvid u navike adolescentskog pijenja, potrebno je provoditi dodatna istraživanja kojim se se obuhvatio veći broj ispitanika. Također, s obzirom na dokazani trend povećanja konzumiranja alkohola među djevojkama, preporuka za daljnja istraživanja ide u ovome smjeru.

Iduća preporuka ide u smjeru ispitivanja korelacija nezavisnih varijabli (kućanstvo, obrazovanje roditelja itd.) u odnosu na učestalost konzumiranja alkohola, s ciljem detaljnijeg uvida u potencijalne razlike ispitanika koji pripadaju određenoj populaciji.

8. Zaključak

Rezultati istraživanja pokazali su kako je među ispitanim adolescentima najviše onih koji ponekad konzumiraju alkohol, odnosno jednom do pet puta mjesečno. Pritom, nezanemarivo je za spomenuti kako ukupno 10,68% ispitanika (od kojih jedanaest 15-godišnjaka) konzumira alkohol više od 5 puta mjesečno te šest učenika u dobi od 18 i 19 godina života konzumira alkohol gotovo svaki dan. Također, pokazalo se kako je među ispitanim adolescentima prisutna visoka prevalencija konzumiranja alkohola, kao i visoka životna prevalencija konzumiranja alkohola. Odnosno, više od 73% ispitanika konzumira alkohol, dok učenici četvrtog razreda srednje to čine prosječno dva puta češće u odnosu na učenike prvih razreda srednje škole. Ovi podaci u skladu su sa utvrđenom učestalom konzumacijom alkohola među mladima u Republici Hrvatskoj te porastom konzumacije alkohola s dobi.

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju kako više od polovice ispitanika doživljava neku vrstu posljedice uzrokovanu konzumacijom alkohola te kako isti najčešće konzumiraju radi zabave. Pritom, ispitanici se najčešće susreću sa gubitkom pamćenja, zatim padom/ozljedom te svađom. Također, zabrinjavajuća činjenica ogleda se u tome kako je više od 38% ispitanika rano probalo alkohol, odnosno u dobi od 14 godina ili ranije te u najčešćoj dobi konzumiranja tri ili više čaša alkoholnih pića u jednoj prigodi od 15 godina života. Prema dobivenim podacima može se zaključiti kako se mladi vrlo rano i često susreću s alkoholom te im isti služi kao sredstvo za zabavu i druženje s vršnjacima. Ovi podaci ukazuju na potrebu pravovremene i kontinuirane edukacije o štetnim posljedicama alkohola kao i osmišljavanje i provođenje učinkovitih mjera za smanjenje učestalosti konzumacije alkohola među mladima.

Naime, mnogi mladi obuhvaćeni istraživanjem smatraju kako u njihovoj lokalnoj zajednici nedostaje sadržaja za mlade koji ne uključuju konzumaciju alkohola, stoga se može zaključiti kako je omogućavanje prostora i osmišljavanje aktivnosti za ispitanu mlade ključ za kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih. Također, pokazalo se kako ispitanici dominantno zauzimaju stavove o alkoholnoj politici koji se odnose na kontrolu, odnosno strožu zabranu i kontrolu prodaje alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina, stoga se zaključuje kako bi strože reguliranje prodaje istog znatno utjecalo na percepciju dostupnosti alkohola te posljedično smanjilo učestalost konzumiranja istog među mladima.

Nadalje, zaključuje se kako su mladi uglavnom informirani o negativnim posljedicama konzumacije alkohola i razvoju alkoholizma, ali istovremeno smatraju kako je daljnja edukacija o istom potrebna. Naime, utvrđeno povećanje učestalosti konzumacije alkohola među mladima općenito a osobito među djevojkama u Republici Hrvatskoj te utvrđeno ovim istraživanjem, povećanje konzumacije žestokih alkoholnih pića među djevojkama trebalo bi dodatno potaknuti na promjene u vezi alkoholne politike u lokalnoj zajednici i na državnoj razini.

Analizom stručne literature može se zaključiti kako su adolescenti jedinstvena, ranjiva populacija pod rizikom od konzumiranja sredstava ovisnosti te kako pristup treba prilagoditi s obzirom na njihove specifičnosti, osobito spol. Najvažnije je mladima ponuditi dugoročne opcije za razvoj zdravog životnog stila i osobnosti. Pravovremenom i kontrinuiranom edukacijom te pravilnim stavom o alkoholu i pozitivnim svjetonazorom znatno se može utjecati na odluku adolescenta o konzumaciji alkohola. Integriranje preventivnih, edukativnih sadržaja kroz obrazovne predmete poput biologije, zdravstvenog odgoja i sata razrednog odgoja trebalo bi se provoditi već u osnovnoj, a nastavno u srednjoj školi. Ipak, interaktivna nastava i radionice vezane uz educiranje o štetnom utjecaju alkohola na zdravlje i ugled osobe, rizike konzumacije i djelovanje istog na organizam osobe te razvoj samog alkoholizma trebale bi biti namijenjene svim akterima u odgoju i obrazovanju, odnosno učiteljima, roditeljima i mladima. Također, informacije o štetnosti alkohola trebale bi biti dostupne na svim pakiranjima alkoholnih pića kako bi se mlade dodatno „uvjerilo“ o odabiru dugoročnog, zdravog životnog stila. Naime, zajedničkom suradnjom odgojno-obrazovnih institucija sa obitelji i lokalnom zajednicom postiže se okruženje pozitivno za razvijanje zdravih životnih navika mladih osoba.

Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

U nastavku je upitnik povezan s istraživanjem koje ispituje mišljenje i učestalost konzumiranja alkohola kod adolescenata. Istraživanje provodi studentica pedagogije Filozofskog fakulteta u Rijeci, Maja Paliska za potrebe diplomskog rada. Cilj ovoga istraživanja jest ispitati učestalost i mišljenje adolescenata o konzumiranju alkohola, dok je svrha razumijevanje navedene problematike i davanje prijedloga za potencijalno smanjenje iste.

Molimo da izdvojiš 10-ak minuta i odgovoriš na pitanja. Sva pitanja u ovom upitniku odnose se na tvoja razmišljanja, ponašanja i iskustva u vezi navedene teme istraživanja. Ukoliko odlučiš sudjelovati, molimo odgovaraj iskreno.

Rješavanjem upitnika pristaješ na sudjelovanje u istraživanju. Ispunjavanje je potpuno anonimno (tvoj identitet se nikako neće moći povezati s dobivenim podacima) i dobrovoljno te možeš u bilo kojem trenutku odustati od ispunjavanja. Podaci dobiveni istraživanjem bit će obrađivani grupno i korišteni isključivo za izradu diplomskog rada.

Ukoliko imaš pitanja u vezi istraživanja, možeš se javiti na mail: mpaliska@uniri.hr

Hvala na pomoći i izdvojenom vremenu.

1. Spol
 - Muški
 - Ženski
 - Ne želim odgovoriti
2. Dob (upiši broj godina)
3. S kime živiš?
 - S oba roditelja
 - Samo s mamom
 - Samo s tatom
 - S bakom/djedom
 - Sa skrbnikom
4. Molimo odgovori na pitanje o učestalosti konzumiranja alkohola, vodeći pritom računa da: broj 1 znači vrlo često, a broj 5 znači nikada.
 - 1 - Vrlo često (gotovo svaki dan)
 - 2 - Često (više od 5 puta mjesečno)
 - 3 - Ponekad (od 1-5 puta mjesečno)
 - 4 - Rijetko (nekoliko puta godišnje)

5 - Nikada

5. Ukoliko: ponekad konzumiraš alkohol, molimo odgovori na pitanje učestalosti na mjesečnoj bazi, vodeći pritom računa da: 1 znači 5 puta mjesečno, a 1 znači jedanput mjesečno; ne želiš odgovoriti ili se ne odnosi na tebe jednostavno preskoči ovo pitanje.

1 - pet puta mjesečno

2 - četiri puta mjesečno

3 - tri puta mjesečno

4 - dva puta mjesečno

5 - jedanput mjesečno

6. Ukoliko makar i povremeno konzumiraš neko alkoholno piće, molimo odgovori na pitanje o vrsti pića (možeš odabrati jedan ili više odgovora). Konzumiram:

- Pivo
- Vino
- Žestoka alkoholna pića
- Slatka alkoholna pića
- Ne konzumiram alkohol

7. Molimo odgovori na pitanje o razlozima konzumacije alkohola (možeš odabrati jedan ili više odgovora).

- Zabava
- Opuštanje
- Pritisak prijatelja/vršnjaka
- Dosada
- Bijeg od problema u školi
- Bijeg od obiteljskih problema
- Pijem s obitelji
- Ne konzumiram alkohol

8. Ukoliko makar i povremeno konzumiraš alkohol, molimo odgovori na pitanje o količini pića (odaberi jedan od ponuđenih odgovora). Konzumiram:

- Jedno do dva pića
- Tri do četiri pića

- 5 ili više pića (binge drinking)
 - Ne želim odgovoriti
 - Ne konzumiram alkohol
9. Molimo odgovori na pitanje o godinama prve konzumacije alkohola (upiši broj godina). Ukoliko nikada nisi konzumirao/la alkohol jednostavno preskoči ovo pitanje.
10. Molimo odgovori na pitanje o razlogu prve konzumacije alkohola (možeš odabrati jedan ili više odgovora).
- Znatiželja
 - Želja za dokazivanjem/prilagodbom s vršnjacima
 - Zabava
 - Dosada
 - Pritisak vršnjaka
 - Želja da budem poput odraslih
 - Nikad nisam konzumirao/la alkohol
11. Molimo odgovori na pitanje o godinama prve konzumacije tri ili više čaša (upiši broj godina). Ukoliko nisi konzument jednostavno preskoči ovo pitanje.
12. Ukoliko makar i povremeno konzumiraš alkohol, molimo odgovori je li ti se ikada dogodilo nešto od navedenog (možeš odabrati jedan ili više odgovora).
- Privremeni gubitak pamćenja
 - Svađa
 - Gubitak svijesti
 - Pad/ozljeda
 - Detoksikacija u hitnoj pomoći/bolnici
 - Tučnjava
 - Ništa od navedenog
 - Nikad nisam konzumirao/la alkohol
13. Povezano sa prethodnim pitanjem, molimo odgovori o učestalosti navedenog, vodeći pritom računa da: broj 1 znači gotovo svaki put, a broj 5 znači nikada. Ukoliko nisi konzument jednostavno preskoči ovo pitanje.
- 1 - Gotovo svaki put

- 2 - Često (1 od 3 puta)
- 3 - Ponekad (1 od 7 puta)
- 4 - Rijetko (1 od 15 puta)
- 5 - Nikada

Molimo navedi jesi li i u kojoj mjeri upoznat/a sa sljedećim tvrdnjama, vodeći pritom računa da: broj 1 znači uopće nisam upoznat/a, a 4 u potpunosti sam upoznat/a.

14. Zloupotreba alkohola kod maloljetnika za posljedicu može imati poremećaj sna.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

15. Zloupotreba alkohola kod maloljetnika za posljedicu može imati pojavu promjene raspoloženja i osjećaj depresije.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

16. Konzumacija alkohola čak i u najmanjim količinama izuzetno je štetna za razvoj adolescenata, posebice jer utječe na razvoj velikog i malog mozga.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

17. Zloupotreba alkohola kod maloljetnika za dugoročnu posljedicu može dovesti do problema s pamćenjem i pažnjom te smanjenja akademskih i radnih sposobnosti.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

18. Zloupotreba alkohola kod maloljetnika može dovesti do razvoja ovisnosti o alkoholu.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

19. Alkohol može povisiti krvni tlak i povećati brzinu otkucaja srca.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

20. Dugoročne posljedice prekomjernog konzumiranja alkohola mogu dovesti do bolesti jetre, oštećenja živčanog, probavnog, srčano-žilnog, reproduktivnog sustava i kože te do psihičkih poremećaja.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

21. Zloupotreba alkohola čini osobu ranjivom na upuštanje u nezaštićene spolne odnose.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

22. Alkohol smanjuje kritičnost te čini ranjivim na rizično ponašanje, poput vožnje u pijanom stanju i sukoba sa zakonom.

- 1 - Uopće nisam upoznat/a
- 2 - Površno sam upoznat/a
- 3 - Prilično sam upoznat/a
- 4 - U potpunosti sam upoznat/a

Molimo navedi slažeš li se i u kojoj mjeri sa sljedećim tvrdnjama, vodeći pritom računa da: broj 1 znači *U potpunosti se ne slažem*, a 5 *U potpunosti se slažem*.

23. Smatram da je alkohol dostupan mladima.

- 1 - U potpunosti se ne slažem
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - Uglavnom se slažem
- 5 - U potpunosti se slažem

24. Volio/voljela bih više znati o negativnim posljedicama konzumiranja alkohola.

- 1 - U potpunosti se ne slažem
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - Uglavnom se slažem
- 5 - U potpunosti se slažem

25. Smatram da je kod mladih u mojoj lokalnoj zajednici normalizirano ("normalno") prekomjerno konzumirati alkohol (više od 5 čaša u večeri).

- 1 - U potpunosti se ne slažem
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - Uglavnom se slažem
- 5 - U potpunosti se slažem

26. Kada bih znao/la više o negativnim posljedicama alkohola, u manjoj bih ga mjeri konzumirao/la. Ukoliko nisi konzument jednostavno preskoči ovo pitanje.

- 1 - U potpunosti se ne slažem
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - Uglavnom se slažem
- 5 - U potpunosti se slažem

27. Kada bi u mojoj lokalnoj zajednici postojali neki drugi načini zabave/aktivnosti za mlade, u manjoj bih mjeri konzumirao/la alkohol. Ukoliko nisi konzument jednostavno preskoči ovo pitanje.

- 1 - U potpunosti se ne slažem
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - Uglavnom se slažem
- 5 - U potpunosti se slažem

Molimo na pitanje otvorenog tipa obrazloži odgovor u pripadajući prostor.

28. Prema tvom mišljenju, na koji način ili kojim strategijama bi smanjio/la učestalost konzumiranja alkohola kod mladih?

Prilog 2. Popis tablica i grafova

Popis tablica

1. Tablica 1. Dob ispitanika
2. Tablica 2. Kućanstvo
3. Tablica 3. Preferencija alkoholnih pića među svim ispitanicima
4. Tablica 4. Razlozi konzumacije alkohola
5. Tablica 5. Količina popijenih pića u jednoj prigodi
6. Tablica 6. Razlozi prve konzumacije alkohola
7. Tablica 7. Posljedice konzumacije alkohola
8. Tablica 8. Učestalost navedenih posljedica konzumiranja alkohola
9. Tablica 9. Mišljenje mladih koje odnosi na poskupljenje alkohola kao način za smanjenje učestalosti konzumiranja alkohola među mladima

Popis grafova

10. Graf 1. Spol ispitanika
11. Graf 2. Učestalost konzumiranja alkohola među svim ispitanicima
12. Graf 3. Učestalost konzumiranja alkohola s obzirom na dob
13. Graf 4. Učestalost konzumacije alkohola - ponekad
14. Graf 5. Dob prve konzumacije alkohola
15. Graf 6. Dob konzumacije tri ili više čaša u jednoj prigodi
16. Graf 7. Informiranost mladih o poremećaju sna kao posljedici zloupotrebe alkohola
17. Graf 8. Informiranost mladih o promjenama raspoloženja i osjećaju depresije kao posljedice zloupotrebe alkohola
18. Graf 9. Informiranost mladih o štetnom utjecaju alkohola i u najmanjim količinama za razvoj velikog i malog mozga
19. Graf 10. Informiranost mladih o problemima s pamćenjem i pažnjom te smanjenjem akademskih i radnih sposobnosti kao dugoročnom posljedicom zloupotrebe alkohola
20. Graf 11. Informiranost mladih o razvoju ovisnosti o alkoholu kod maloljetnika kao posljedica zloupotrebe alkohola
21. Graf 12. Informiranost mladih o povišavanju krvnog tlaka i povećanju brzine otkucaja srca kao posljedice konzumacije alkohola
22. Graf 13. Informiranost mladih o dugoročnim posljedicama prekomjernog konzumiranja alkohola poput bolesti jetre, oštećenja živčanog, probavnog, srčano-žilnog, reproduktivnog sustava i kože te psihičkih poremećaja
23. Graf 14. Informiranost mladih o ranjivosti na upuštanje u nezaštićene spolne odnose kao posljedice zloupotrebe alkohola
24. Graf 15. Informiranost mladih o smanjenju kritičnosti i povećanju ranjivosti na rizično ponašanje, poput vožnje u pijanom stanju i sukoba sa zakonom kao posljedica konzumacije alkohola
25. Graf 16. Dostupnost alkohola maloljetnim osobama

26. Graf 17. Želja za učenjem o negativnim posljedicama konzumiranja alkohola
27. Graf 18. Normalizacija prekomjernog konzumiranja alkohola među mladima (više od 5 čaša u večeri)
28. Graf 19. Informiranost o štetnim posljedicama alkohola kao zaštitni čimbenik njegova konzumiranja
29. Graf 20. Aktivnosti za mlade koje ne uključuju alkohol kao način preveniranja konzumacije alkohola među mladima

Literatura

1. Begović, I. i sur. (2021). *Dječja i adolescentna psihijatrija*. Manualia Universitatis Studiorum Zagabiensis: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet.
2. Capurso, S. (2020). Motivacija i navike pijenja alkoholnih pića adolescenata grada Dubrovnika. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 (1), str. 125-152.
3. Charrier L, van Dorsselaer S, Canale N, Baska T, Kilibarda B, Comoretto RI i sur. (2024). *A focus on adolescent substance use in Europe, central Asia and Canada*. Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey. Volume 3. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
4. Čale Mratović, M. (2010). *Alkohol i mladi*. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. Preuzeto 18. siječnja 2023. s <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/zdravlje-djece-i-mladih/242>
5. Čorak, D., Krnić, D. i Modrić, I. (2013). Alkohol i mladi. *Ministarstvo unutarnjih poslova* (II. izmijenjeno izdanje), Zagreb. Preuzeto 18. siječnja 2024. s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/Alkohol_i_mladi.pdf
6. Dadajon ugli, O. A., Gavharoy Gulomjonovna, T. (2022). Socio-Psychological Characteristics of the Origin of Destructive Behaviour in Adolescents. *Fars Int J Edu Soc Sci Hum* 10(12), 215-222.
7. De Looze M, van Dorsselaer S, Stevens GWJM, Boniel-Nissim M, Vieno A, Van den Eijnden RJM (2019). The decline in adolescent substance use across Europe and North America in the early twenty-first century: a result of the digital resolution? *Int J Public Health*, 64(2), str. 229–40.
8. Delale, E. A., (2016). *Najvažniji razvojni izazovi u adolescenciji i kako kao stručnjaci možemo pomoći*. Odjel za psihologiju: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: http://www.ss-medicinske-vrapce-zg.skole.hr/strucno_vijece/razvojni_izazovi_u_adolescenciji.pdf
9. Devaux, M., Vuik, S. (2021). The relationship between alcohol consumption and educational outcomes in children. *OECD: Preventing Harmful Alcohol Use*. Dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6e4b4ffb->

en/1/3/5/index.html?itemId=/content/publication/6e4b4ffb-en&csp=2c8abebfcd351c6cf1626284896818ce&itemIGO=oecd&itemContentType=book

10. Dilfuza Ahunovna, 2021, M. (2021). Important Aspects of the Psychological Characteristics of Adolescence. *JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(2), 59-61.
11. Dodig-Ćurković, K. (2017). Adolescentna kriza – kako je dijagnosticirati i liječiti? *Medicus*, 26(2), 223-227.
12. Dončić, A. (2020). *Rizični i zaštitni čimbenici ovisnosti o opijatima kod adolescenata*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
13. Donovan JE, Molina SG. (2011). Childhood risk factors for early-onset drinking. *J Stud. Alcohol Drugs*, 72(5), str. 741–51.
14. Đuranović, M. (2012). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154. (1-2), str. 31-46.
15. Đurđević, M. (2013). *Kako se formira identitet u adolescenciji*. Istraži Me - razvojna psihologija. Preuzeto s <https://www.istrzime.com/razvojna-psihologija/kako-se-formira-identitet-u-adolescenciji/>
16. ESPAD Group (2020). ESPAD Report 2019: *Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. EMCDDA Joint Publications, Publications Office of the European Union: Luxembourg.
17. Gašpar, S., Kujnudžić-Tiljak, M., Majer, M. (2017). Konzumacija alkohola među mladima u Republici Hrvatskoj. *Hrana u zdravlju i bolesti*, 3(9), str. 17-18.
18. Gerónimo Carrillo R, Ramos Rendón KC, Rivas Acuña V, Hernández Ramírez G, Mateo Crisóstomo Y. (2017). Expectations towards alcohol consumption in school children between 8 and 12 years of age: a descriptive study. *Medwave*, 17(8), 7049.
19. Graovac, M. (2010). Adolescent u obitelji. *Medicina*, 46(3), 261-266.
20. Greblo, M., Šegregur, J. (2010) Navika pušenja, konzumiranja alkohola i opojnih sredstava kod adolescenata. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 6(23), 1-4.

21. Hasanović, M. (2011). *Karakteristike adolescentnog doba*. (Seminar za stručno usavršavanje). Pedagoški zavod Tuzla.
22. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2021). Europska zdravstvena anketa u Hrvatskoj 2019. godine: Osnovni pokazatelji. *European Health Interview Survey (EHIS)*: Ministarstvo zdravstva.
23. Jackson, K. M., Barnett, N. P., Colby, S. M. i Rogers, M. L. (2015). The prospective association between sipping alcohol by the sixth grade and later substance use. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 76(2), 212-221. <https://doi.org/10.15288/jsad.2015.76.212>
24. Jovičić Burić, D. (2022). *Rizični čimbenici zlouporabe alkoholnih pića među šesnaestogodišnjacima u Hrvatskoj*. (Doktorska disertacija). Sveučilište u Zagrebu: Medicinski fakultet.
25. Kalebić Maglica, B. i Martinac Dorčić, T. (2015). Osobine ličnosti i socijalni faktori kao odrednice konzumacije cigareta i alkohola kod adolescenata. *Društvena istraživanja*, 24(2), 197-217. <https://doi.org/10.5559/di.24.2.02>
26. Karačić, M., Babić, I. Tomić, R. (2022). *Pedagogija slobodnog vremena*. (monografija). Hrvatsko kulturno društvo Napredak: Mostar (1902.)
27. Konjić, I. (2022). *Uloga školskog pedagoga u prevenciji ovisnosti*. Diplomski rad, Zadar: Sveučilište u Zadru
28. Koraj, I., Protić, D., Pranjić, V. (2020). Adolescenti i alkohol. *Nastavnička revija* 1 (1), str. 94-116. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/393509>
29. Križaj, M. (2018). *Konzumacija alkohola među mladima*. (Diplomski rad). Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
30. Kuzman, M. (2009). Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. *Medicus*, 18 (2), str. 155-172.
31. Kuzman, M. i Katalinić, D. (2005). *Čimbenici rizika i ovisničko ponašanje u mladima*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo

32. Kuzman, M., Pejnović Franelić, I., Pamić Šimetin, I., Pejak, M. (2010). Europsko istraživanje o alkoholu i ostalim drogama u školama (ESPAD). *Hrvatski Časopis za javno zdravstvo*, 6(22), str. 1-2.
33. Leko Šimić, M., Turjak, S. (2018). Croatian students and alcohol consumption - implications for social marketing. *Ekonomika misao i praksa*, 27 (1), 77-101.
34. Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
35. Marqués-Sánchez, P., Quiroga Sánchez, E., Liébana-Presa, C. i sur. (2020).. The consumption of alcohol by adolescent schoolchildren: Differences in the triadic relationship pattern between rural and urban environments. *PLoS ONE*, 15 (11), 1-12.
36. Matković, R., Petak, A., Ključević, Ž. (2021). Odnos navika konzumacije alkohola i percepcije roditeljskih ponašanja kod adolescenata Splitsko-Dalmatinske županije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 29 (1), str. 105-140.
37. Mihić, J., Musić, T., Bašić, J. (2013). Obiteljski rizični i zaštitni čimbenici kod mladih nekonzumenata i konzumenata sredstava ovisnosti. *Kriminologija i socijalna integracija*, 21 (1), str. 49-63.
38. Ministarstvo unutarnjih poslova (2023). *Bilten o sigurnosti cestovnog prometa 2022*. XLIX. izdanje: Zagreb
39. Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine, NN 18/2023 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_02_18_307.html
40. Nastavni zavod za javno zdravstvo (2020). *Alkohol i mladi*. Preuzeto s <https://stampar.hr/hr/novosti/alkohol-i-mladi>
41. Nikčević-Milković A, Rupčić, A. (2013). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Odjel za nastavničke studije*, 21 (1), str. 105- 122.
42. Nikčević-Milković, (2016). Korištenje sredstava ovisnosti i provođenje slobodnog vremena mladih Ličko-Senjske Županije. *Magistra ladertina*, 11(1), str. 162-183.

43. Ninčević, M, (2009). Izgradnja adolescentskog identiteta u sadašnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11 (1(17)), str. 119-141.
44. Obradors-Rial N, Ariza C, Continente X, Muntaner C. (2020). School and town factors associated with risky alcohol consumption among Catalan adolescents. *Alcohol*, 82, str. 71–9.
45. OECD (2021). *Preventing Harmful Alcohol Use*. Health Policy Studies. Dostupno na: https://www.oecd.org/en/publications/preventing-harmful-alcohol-use_6e4b4ffb-en.html
46. OECD (2023), *Health at a Glance 2023: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris,
47. Okić, R., Dobranić, M. (2009). Konzumiranje alkohola u adolescenciji kao predispozicija za rani razvoj alkoholne ovisnosti. *Med Arh*, 63 (2), 94-96.
48. Osilla KC, Seelam R, Parast L, D'Amico EJ. (2019). Associations between driving under the influence or riding with an impaired driver and future substance use among adolescents. *Traffic Inj Prev.*, 20(6), 563–9.
49. Pejnović Franelić, I. (2017). *Alcohol as a public health issue in Croatia: Situation analysis and challenges*. World Health Organization: WHO European Office for Prevention and Control of Noncommunicable Diseases.
50. Pejnović Franelić, I., Musić, Lj., Markelić, M. (2017). Standardizirano Europsko izvješće o alkoholu - RARHA SEAS - Rezultati istraživanja u Hrvatskoj. Hrvatski zavod za javno zdravstvo.. Preuzeto s <https://www.hzjz.hr/projekti/rarha/>
51. Raitasalo K, Kraus L, Bye EK, Karlsson P, Tigerstedt C, Törrönen J i sur. (2021). Similar countries, similar factors? Studying the decline of heavy episodic drinking in adolescents in Finland, Norway and Sweden. *Addiction*, 116(1), str. 62–71.
52. Roberts A, Rogers J, Mason R, Siriwardena A, Hogue R, Whitley G A, Law R. Alcohol and other substance use during the COVID-19 pandemic: A systematic review. *Drug Alcohol Depend.* [Internet]. 2021 Dec [citirano 05. travnja 2023.]; 16(2):229-230.
53. Roy, A.; Ikonen, R.; Keinonen, T.; Kuldeep, K. (2017). Adolescents' perceptions of alcohol. *Health Educ.* 117, str. 280–296.
54. Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 10 (52), 36-39.

55. Sjödin L., Larm P., Karlsson P., Livingston M., Raninen J. (2021). Drinking motives and their associations with alcohol use among adolescents in Sweden. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 38(3), 256-269. Dostupno na: doi:[10.1177/1455072520985974](https://doi.org/10.1177/1455072520985974)
56. Smit, K., Voogt, C., Otten, R., Kleinjan, M., & Kuntsche, E. (2022). Why adolescents engage in early alcohol use: A study of drinking motives. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 30(1), 73–81. <https://doi.org/10.1037/pha0000383>
57. Šentija Knežević, M., Kuculo, I., Ajduković, M. (2019). Rizična ponašanja djece i mladih: javnozdravstvena perspektiva. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 55(2), str. 70-81.
58. Štimac Grbić, D., Glavak Tkalić, R. (Ur.). (2020). *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.-2019.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
59. Teixido-Compano E, Sordo L, Bosque-Prous M, Barrio G, Brugal MT, Espelt A. i sur. (2018). Individual and contextual factors to binge drinking among adolescents in Spain: a multilevel approach. *Adicciones*, 31(1), str. 41–51.
60. Teunissen HA, Kuntsche E, Scholte RHJ, Spijkerman R, Prinsein MJ, Engels RCME (2016). Friends' drinking norms and male adolescents' alcohol consumption: The moderating role of performance-based peer influence susceptibility. *J Adolesc.*, 53, 45–54.
61. Topiwala, A. (2021). *New Study: Any Amount of Alcohol Use Is Harmful to the Brain*: Movendi International. Dostupno na: <https://movendi.ngo/news/2021/05/21/new-study-any-amount-of-alcohol-use-is-harmful-to-the-brain/>
62. Uvodić-Đurić, Sluga, Zdravec Baranašić, Malekoci Oletić, Žižek, 2010). Mladi i alkohol - prikaz rezultata kvalitativnog istraživanja pijenja alkohola među mladima Međimurske županije. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 6 (23), str. 1-3.
63. Važanić, D. (2012). Konzumiraju li alkohol više mladi na početku ili na kraju srednjoškolskog obrazovanja? *Sestrinski glasnik*, 17 (2), str. 89-93.

64. Vrkić Boban, I. (2023). *Okolnosti i čimbenici rizika za konzumaciju alkohola, droga i duhana u djece i mladih s osvrtom na vrijeme pandemije COVID-19*. (Doktorski rad). Medicinski fakultet: Sveučilište u Splitu.
65. Waller, R., Murray, L., Shaw, D. S., Forbes, E. E., Hyde, L. W. (2019). Accelerated alcohol use across adolescence predicts early adult symptoms of alcohol use disorder via reward-related neural function. *Psychological medicine*, 49(4), 675–684. <https://doi.org/10.1017/S003329171800137X>
66. World Health Organization (2021). *Global alcohol action plan 2022-2030 to strengthen implementation of the Global Strategy to Reduce the Harmful Use of Alcohol*: Geneva. Dostupno na <https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/alcohol-drugsand-addictive-behaviours> .
67. World Health Statistics (2023). *Monitoring Health for the SDGs*. WHO: Geneva.
68. Zloković, J., Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12(1), str. 197-213.
69. Zuckerman Itković, Z., Kolak, D. (2009). Zlouporaba alkohola među učenicima srednje strukovne škole. *Acta Ladera*, 26, str. 19-33.